

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Oliver Cromwell a Nástroj vlády

Zpracovala: Lenka Hanzalová

Konzultant diplomové práce: JUDr. Petra Jánošíková Ph.D.

Plzeň 2012

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 23. února 2012

.....

Lenka Hanzalová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Petře Jánošíkové, Ph.D. za vstřícnou pomoc, cenné rady a připomínky při psaní této diplomové práce.

Obsah

Prohlášení	2
Poděkování	3
Předmluva.....	5
1. Dějiny Anglie před začátkem občanské války	7
1.1. Války růží	7
1.2. Tudorovci.....	9
1.3. Stuartovci.....	11
2. Oliver Cromwell	13
2.1. Neznámý Cromwell	13
2.2. Voják a politik	18
2.3. Období Anglické republiky	24
2.4. Lord protektor	28
3. Právo anglické.....	40
3.1. Právní systémy.....	40
3.2. Právní prameny anglického práva	40
3.3. Common law a equity	41
3.4. Organizace anglického soudnictví.....	43
3.5. Základy anglického práva.....	45
4. Nástroj vlády	47
4.1. Obecná charakteristika.....	47
4.2. Právní analýza.....	48
Závěr.....	56
Resumé	58
Seznam použité literatury a dalších zdrojů.....	59

Předmluva

Téma mé diplomové práce zní „Oliver Cromwell a Nástroj vlády“. Oliver Cromwell, jedna z nejvýznamnějších a současně nejkontroverznějších postav anglických dějin, právem vzbuzuje zájem u profesionálních historiků i laické veřejnosti již po několik staletí. Jeho jméno bylo jedněmi opěvováno, jinými špiněno. Jedni ho viděli jako vojenského a politického génia, druzí na něj pohlíželi s odporem. Žádný jiný Angličan neměl větší vliv na historii svého národa a zároveň nikdo jiný nebyl tak nepochopen a klamně vyličen jako právě Oliver Cromwell. On sám sebe nazýval lordem protektorem, zatímco jiní ho označovali za zrádce, uzurpátora a pokrytce. Zároveň ostatní ho považovali za liberálního, tolerantního, vášnivě pobožného a mravního muže.¹

Při rozhodování o tématu diplomové práce, jsem přemýšlela o několika různých etapách anglických dějin. Témata jako Magna Charta Libertatum, vývoj anglického parlamentu, Habeas Corpus Act nebo vztah Anglie a Skotska jsou mezi akademickými pracemi či jinými prameny běžná a byla již mnohokrát zpracována. Na druhou stranu ani vzdělávací a naučné knihy ani jiné sdělovací prostředky nevěnují Cromwellovi a Nástroji vlády tolik prostoru a zásluh, kolik by si zasloužil. Téma diplomové práce Oliver Cromwell a Nástroj vlády jsem si zvolila pro rozporuplnost a nedocenenost Cromwellovy osoby, která si za svou celoživotní práci pozornost jednoznačně zaslouží. Má diplomová práce není další klasickou biografií o Oliveru Cromwellovi. Zabývám se Cromwellem coby politickou osobností, právními dějinami jeho doby a anglickým právem. Významné místo v mé práci mají právní prameny 17. století, Petičí práv počínaje a Pokornou petičí a radou konče.

Práci jsem strukturovala do čtyř tematických kapitol. Na začátek své diplomové práce jsem zařadila stručné shrnutí doby, která předcházela éře občanské války a Anglické republiky. Zahrnula jsem do ní období válek růží, Tudorovců a Stuartovců. Tato kapitola má za cíl přiblížit čtenáři poměry, které v Anglii po staletí panovaly a ovlivnily dobu 17. století. Druhá kapitola s názvem Oliver Cromwell, již jsem rozdělila do čtyř podkapitol, představuje ústřední a nejrozsáhlejší část mé práce. Popisuje Cromwella jako statkáře, vojáka, politika a hlavu státu. Má práce je věnována nejen jeho osobě, ale i Nástroji vlády, dokumentu, který se stal právním základem Cromwellovy vlády. Kapitola o

¹ FRASER, Antonia. *Cromwell*. New York: GROVE PRESS, 1973. 774 s. ISBN 0-8021-3766-0.

Nástroji vlády se skládá z obecné charakteristiky této ústavy a rozboru jednotlivých jejích článků. Předchází jí pojednání o anglickém právu a jeho pramenech, právních systémech, common law a equitech a o anglickém soudnictví. Jak je tedy patrné, má práce je koncipována od obecného k podrobnému.

1. Dějiny Anglie před začátkem občanské války

„Dějiny se neodvíjejí ve vhodně oddělených úsecích a ani v malých, uzavřených balíčcích zapečetěných na obou koncích. Každé období nebo událost je výsledkem toho, co se stalo před tím a přispívá k tomu, co následuje.“² Ačkoliv Oliver Cromwell žil necelá dvě století po válkách růží, je velmi nepravděpodobné, že by se zapsal do historie nebýt této občanské války, která přivedla na trůn ne příliš známý rod Tudorovců. Téma mé diplomové práce zní „Oliver Cromwell a Nástroj vlády“, přesto připojuji i krátké shrnutí doby mu předcházející, která stojí za zmínění.

1.1. Války růží

Války růží byla série dynastických bojů třicetileté občanské války mezi anglickými rody Yorků a Lancasterů a jejich spojenci. Yorkové a Lancasterové byly dvě větve královského rodu Plantagenetů, který v Anglii vládl od roku 1154. Svůj název občanská válka získala až v 19. století dle znaků obou rodů, jimiž byly červená a bílá růže. Dynastický zápas o trůn mezi Yorky a Lancastery měl mnoho příčin. Kořeny konfliktu lze nalézt v roce 1399. Král Eduard III., který zemřel roku 1377, měl pět synů, kteří se dožili dospělosti. Byli jimi Eduard z Woodstocku, Černý princ; Lionel, vévoda z Clarence; Jan Gentský, vévoda z Lancasteru; Edmund z Langley, vévoda z Yorku, a Thomas z Woodstocku, vévoda z Gloucesteru. Černý princ Eduard z Woodstocku zemřel dříve než jeho otec a jeho desetiletý syn nastoupil v roce 1377 na trůn jako Richard II. Dědic Jana Gentského, Jindřich Boolingbroke, stál v čele vzpoury šlechty proti vládě Richarda II., který se bez ohledu na zvyk a spravedlnost zmocnil majetku Lancasterů. Richard II. byl svržen a novým králem se stal Jindřich Boolingbroke coby Jindřich IV. On i jeho syn Jindřich V. vládli úspěšně, vyhrávali bitvy a dokázali čelit povstáním. V roce 1422 však Jindřich V. náhle zemřel a trůn zanechal teprve devítiměsíčnímu synovi.

Jindřich VI. nebyl schopný panovník, neprojevoval zájem o vládnutí, byl nerozhodný a snadno ovladatelný. Mnohem větší pozornost věnoval náboženství a vzdělání. Podporoval Suffolky a Somersety a utlačoval svého bratrance Richarda Plantageneta, vévodu z Yorku, který bažil po službě svému králi jako voják a v žádném případě si nenárokoval trůn. Jindřichovy výdaje přesahovaly příjmy,

² NEILLANDS, Robin. *Války růží*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994. 192 s. ISBN 80-206-0457-X, s. 12.

proto byl nucen zbavovat se svého majetku. Mnoho královského majetku připadlo na odměny a jiné dary Jindřichovy domácnosti. Jindřich VI. během své vlády přiblížil Anglii k bankrotu, rebelie a nepokoje v zemi byly na denním pořádku, propukly šarvátky mezi šlechtici a vláda zákona téměř neexistovala. Poslední kapkou byla konečná porážka Angličanů u Castillonu roku 1453, která znamenala konec stoleté války. Zpráva o porážce měla děsivé následky: Jindřich zešílel. V březnu roku 1454 byl York jmenován protektorem Anglie a hlavním královským rádcem, Yorkův úhlavní nepřítel Edmund, vévoda ze Somersetu, byl zbaven funkcí. York neusiloval o trůn, jeho cílem bylo zbavit Anglii falešných rádců a přivést zemi k prosperitě. O Vánocích 1454 se králi navrátil rozum a postupně zrušil Yorkova opatření. York a jeho stoupenci v březnu 1455 opustili Londýn a poté, co neobdrželi pozvánky na zasedání parlamentu, zaslali králi poselství s žádostí o propuštění králových rádců. Vyjednávání selhala a obě armády se střetly u St. Albans. První bitva válek růží skončila vítězstvím Yorkistů, král byl zraněn a vévoda ze Somersetu zabit. Král byl doprovázen do Londýna, prodělal však další záchvat. York se stal znovu protektorem a opět byl po krátké době propuštěn. Po vítězství u Northamptonu byl přijat zákon Act of Accord, který určil, že Jindřich zůstane králem a jeho dědicem se stane vévoda z Yorku. Richard Plantagenet, vévoda z Yorku, však zemřel roku 1460 v bitvě u Wakefieldu.

Jeho syn Eduard, hrabě z March, o rok později vstoupil do Londýna a nechal se korunovat novým králem. Eduard VI. začal v zemi pomalu obnovovat řád, spravedlnost a vládu práva. Postupem doby se však začaly vyskytovat rozpory mezi králem a jeho přítelem Richardem Nevillem, hrabětem z Warwicku. Konflikt vyvrcholil roku 1470, kdy se Warwick spojil s vyhnanou královnou Markétou z Anjou a stoupenci Lancasterů, vylodili se v Anglii a přinutili Eduarda VI. uprchnout do Burgundska. Jindřich VI. se tak stal prvním králem, kterému patřil trůn ve 2 různých obdobích – ne však na dlouho. Roku 1471 vstoupil Eduard do Londýna a ve Westminsteru byl opět korunován králem Anglie. V následujících vítězných bitvách Eduard potvrdil své postavení, zabil Warwicka i Eduarda, prince z Walesu, a Markétu z Anjou zajal.

V roce 1483 po smrti Eduarda VI. se trůnu zmocnil jeho bratr Richard, vévoda z Gloucesteru, a nastoupil na trůn jako Richard III. Své synovce uvěznil v Toweru a pravděpodobně poté nechal i zabít. V čele opozice proti králově krutovládě stál Jindřich Tudor, hrabě z Richmondu. Jindřichova matka Markéta

Beaufortová byla pravnučkou Jana Gentského. Jeho právo na trůn bylo velmi slabé, ale ostatní adepti byli buď mrtví, bez důvěry či pod zámek. Roku 1485 porazil u Bosworthu královské vojsko, král padl a Jindřich se stal novým panovníkem jako Jindřich VII. Rod Plantagenetů byl nahrazen Tudorovci.³ Důsledkem válek růží bylo mimo jiné vyvraždění staré šlechty a nástup šlechty nové. Feudální šlechta byla omezena a naopak král posiloval svou moc. V Anglii se pomalu začala formovat absolutní monarchie.⁴ Významnou institucí byl ve středověku také parlament, který se skládal ze Sněmovny lordů a Dolní sněmovny. V první komoře zasedali zástupci vyšší šlechty a církve a druhou komoru reprezentovali rytíři a zástupci měšťanstva. Měl výhradní právo na zdaňování Angličanů, byl nejvyšší soudní instancí v zemi a díky své legislativní pravomoci vytvářel nové a pozměňoval již existující zákony. Od konce stoleté války do roku 1509 se scházel průměrně už jen jednou za tři roky.⁵

1.2. Tudorovci

Tudorovské období představovalo předěl v britských dějinách, jakýsi zlatý věk. Na rozdíl od předchozího stoletého období, kdy byla Anglie zaostalá ve vývoji ve srovnání s ostatními západními zeměmi, se stala zdravější, výbojnější a optimističtější než kdykoliv předtím.⁶

Po vítězství na Bosworthském poli si svou pozici Jindřich VII. pojistil sňatkem s dcerou Eduarda VI., Alžbětou z Yorku. Jindřich VII. byl snaživý, pracovitý, bystrý, odříkavý a ve finančních záležitostech spořivý. Jindřicha je možné považovat za reformátora metod vlády. Jmenování do úřadů, povýšení, výsady a odměny se řídily podle schopností, píle, chytrosti, dobrých služeb a loajality k režimu. Podle těchto požadavků si Jindřich vybíral osobně všechny své ministry. Dokázal vybudovat propracovaný finanční systém, který neměl žádnou povinnost k parlamentu a závisel pouze na králi a na několika málo jeho vyvolených. Fiskální politika náležela do rukou ministrů a dvou tribunálů. Vnitřní bezpečnost, ozbrojená obrana a zahraniční záležitosti byly v pravomoci královské rady.

³ NEILLANDS, Robin. *Války růží*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994. 192 s. ISBN 80-206-0457-X.

⁴ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Právní dějiny evropských zemí a USA (stručný nástin)*. 4. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010. 235 s. ISBN 978-80-7380-273-8, s. 87.

⁵ MORGAN, Kenneth O., et al. *Dějiny Británie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 656 s. ISBN 978-80-7106-432-9, s. 190.

⁶ MORGAN, Kenneth O., et al. *Dějiny Británie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 656 s. ISBN 978-80-7106-432-9, s. 205.

Arthur, prvorozený syn Jindřicha VII., v roce 1502 zemřel a následníkem se stal jeho mladší bratr Jindřich, princ z Walesu. Králem se stal v roce 1509 a tentýž rok se oženil s vdovou po svém bratrovi Kateřinou Aragonskou. Sňatku předcházela bula vydaná papežem Juliem II., která toto manželství schvalovala. Král toužil po mužském potomkovi, který by zajistil tudorovské dynastii kontinuitu. Kateřina sice přivedla na svět pět dětí, přežila z nich však pouze dcera Marie. Postupem doby se začala vzdalovat plodnému věku a král poznal Annu Boleynovou, která nechtěla být pouhou milenkou. Jindřich VIII. požádal papeže Klimenta VII. o zrušení manželství a o povolení k novému sňatku. Svoji žádost odůvodnil tvrzením, že bula vydaná papežovým předchůdcem byla neplatná, jelikož sňatek Arthura a Kateřiny byl naplněn. Papež žádosti nevyhověl a první ministr, schopný kardinál Wolsey, byl proto odvolán a na jeho místo nastoupil sir Thomas More. Jindřich se tajně s Annou oženil a arcibiskup Cranmer i parlament toto manželství prohlásili za platné a legitimní. Jindřich svolal parlament, který poprvé v anglické historii spolu s králem vytvořil zákonodárné shromáždění nadané veškerou pravomocí. Postupně byly přijaty apelační zákon, zákon o supremátu, první zákon o nástupnictví, zákon o velezradě a zákon proti moci papeže, které zrušily podřízenost Anglie Římu. Zákon o supremátu určil, že svrchovanou hlavou anglikánské církve je král Anglie. Novým hlavním tvůrcem politiky po popravě Thomase Morea se stal Thomas Cromwell, který provedl reformy královské rady a finančních institucí a rozpustil kláštery. Královská rada změnila jméno na Tajnou radu a stala se významným výkonným tělesem, které vytvářelo a uplatňovalo politiku, dohlíželo na soudní dvory, řídilo finance státní pokladny a usměrňovalo správní oblasti země. Jindřich VIII. byl celkem šestkrát ženatý a zanechal po sobě tři děti – Marii, Alžbětu a Eduarda. Zemřel v roce 1547 a jeho nástupcem se stal teprve devítiletý syn Eduard.

Eduard v době nástupu na trůn nebyl ještě zletilý, a proto vládli jeho jménem protestantští regenti. Vlivem nemoci zemřel Eduard velmi mladý roku 1553 a svým nástupcem ustanovil sestřenicí Janu Greyovou před Marií a Alžbětou.

Marie si však dokázala získat širokou podporu šlechty a veřejnosti a jen několik dní po korunovaci Jany Greyové se stala novou anglickou královnou Marií I. Tudorovnou. Oblibu ale brzy ztratila poté, co se provdala za španělského prince Filipa II. Tento nepopulární sňatek zavlkl Anglii do nákladné války

s Francií, jejímž následkem byla ztráta Calais. Popravami protestantů si získala přívlastek Krvavá.⁷

Královna Alžběta I. nastoupila na trůn v roce 1558 a její čtyřiačtyřicet let trvající vláda byla dobou expanze a relativní stability. Po bratrově protestantismu a sestřině katolictví se Alžběta navrátila k otcově kompromisní náboženské politice, která představovala střední cestu mezi přívrženci papeže prosazujícími návrat ke staré církvi a protestantskými radikály příklánějícími se kalvinismu.⁸ Téměř celou vládu zápolila s hrozbou ze strany katolické opozice, která ji toužila nahradit skotskou královnou Marií Stuartovnou. Po útěku ze Skotska byla Marie v Anglii uvězněna. Stala se symbolem mnoha spiknutí a představovala pro Alžbětu příliš velké nebezpečí, proto byla roku 1587 popravena. Další nebezpečí ztělesňovalo Španělsko, které popudily dohoda s Francií a pomoc nizozemským povstalcům. Konflikt vyvrcholil vyloděním „neporazitelné“ španělské Armady u břehů Scillyských ostrovů, kde válečná flotila Filipa II. utrpěla drtivou porážku. Alžbětina vláda byla doprovázena i negativními okolnostmi jako např. vysokými výdaji, úpadkem systému daní, obchodováním s úřady a korupcí. Alžběta vládla ve vzájemné shodě se smýšlením parlamentu, šlechty a rádců vedených Williamem Cecillem, baronem z Burgley. Nikdy se neprovdala a byla posledním Tudorovcem na anglickém trůně.

1.3. Stuartovci

Stuartovci byla skotská a anglická královská dynastie. Marie Tudorovna, dcera anglického krále Jindřicha VII., a Jakub IV. svým sňatkem spojili skotskou a anglickou královskou rodinu. Po smrti bezdětné anglické královny Alžběty I. nastoupil na anglický trůn skotský král Jakub VI. Stuart jako Jakub I.⁹ Předání nástupnictví proběhlo klidně díky předchozím jednáním Jakuba a Roberta Cecila, hlavního rádce Alžběty I. Jakub I. byl intelektuál, autor teoretických prací o způsobu vlády, který byl zastáncem teorie, že panovníci odvozují svou moc přímo od Boha a jen jemu odpovídají za to, jak s touto mocí naloží. Zároveň však uznával, že tuto výsadu lze uplatňovat pouze ve shodě se zákonem. Jakubovou vizí bylo vytvořit ze svazku anglické a skotské koruny personální unii britských

⁷ MORGAN, Kenneth O., et al. *Dějiny Británie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 656 s. ISBN 978-80-7106-432-9, s. 211-239.

⁸ POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny Británie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1982. 323 s., s. 82.

⁹ *Oxfordský slovník světových dějin*. Praha: Academia, 2005. 568 s. ISBN 80-200-1054-8.

království. Chtěl jednotné království s jedním králem, parlamentem, jednotnými zákony i církví. Tento záměr králi zcela nevyšel, vznikla pouze omezená hospodářská unie, částečné jednotné občanství a společná vlajka. Během Jakubovy vlády se v zemi utužovala politická stabilita, pohasly náboženské vášně, v zemi vládli vnitřní klid a na mezinárodním poli vážnost. Na druhou stranu byl Jakubův dvůr bohatý na četné sexuální a finanční skandály. I přes některá neúspěšná smlouvání s parlamentem královská moc neztratila na své velikosti a naopak parlament svou moc nikterak nezintenzivnil. Anglii, Skotsku a Irsku vládl celkem úspěšně dvaadvacet let až do roku 1625, kdy náhle zemřel.¹⁰

Karel I. Stuart byl opakem svého otce Jakuba I. Byl nedůvěřivý, tvrdohlavý a prohnaný politik, který díky své vlastní sebejistotě neměl potřebu své činy obhajovat či vysvětlovat. Neúspěšná zahraniční politika, nezákonné vybírání daní, cel a dalších poplatků a shovívavost vůči katolíkům pohnuly parlament k vydání Petice práv neboli Prosby o právo (Petition of rights), se kterou Karel I. souhlasil. Tato listina vyjadřovala nespokojenost parlamentu a požadovala nápravu. I přes svůj souhlas Karel I. Petici práv porušoval a v lednu roku 1629 parlament rozpustil. Následovalo jedenáctileté období Karlovy vlády bez parlamentu. Nedostatek financí ve válce se vzbouřenými presbyteriánskými Skoty přinutil Karla I. ke svolání tzv. Krátkého parlamentu v dubnu roku 1640. Parlament byl ochoten přistoupit na financování válečného tažení výměnou za přiměřené ústupky jako např. zrušení lodní daně. Obě strany nedokázaly najít společnou cestu, proto král parlament necelý měsíc po jeho svolání rozpustil. V té době Karel I. utrpěl další porážku od Skotů a pod hrozbou postupu na anglickou půdu přislíbil Skotům peněžní odškodnění. Král neměl na výběr a svolal tzv. Dlouhý parlament, od kterého požadoval povolení k vybírání daní. Členem Krátkého i Dlouhého parlamentu za Cambridge byl i tehdy ještě neznámý Oliver Cromwell...

¹⁰ MORGAN, Kenneth O., et al. *Dějiny Británie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 656 s. ISBN 978-80-7106-432-9, 278-280 s.

2. Oliver Cromwell

2.1. Neznámý Cromwell

Jméno Cromwell nebylo pro předrevoluční Anglii ničím neznámým. Historie tohoto jména sahá až na počátek 14. století. Ralph Cromwell zastával funkci královského pokladníka Jindřicha VI. Roku 1433 musel vystoupit na půdě parlamentu, aby referoval o finančních problémech krále.¹¹ Výše zde zmíněný Thomas Cromwell byl kancléřem a nejmocnějším rádcem Jindřicha VIII. a zasloužil se o mnohé reformační kroky. Právě tomuto státníkovi vděčil Oliver Cromwell za své jméno, i když nebyl jeho přímým potomkem.

Na dvoře krále Jindřicha VIII. působil i Thomasův mladý chránělec Richard Williams, jenž zastával řadu úřadů. Aby vyjádřil vazbu ke svému strýci, převzal Richard rodové jméno Cromwell. Obdržel mnohé pozemky a jeho rod se stal nejvýznamnějším šlechtickým rodem v bezvýznamném a chudém panství Huntingdon. Richardův dědic sir Henry Cromwell po sobě zanechal devět dětí, které se dožily dospělosti. Prvorozený Oliver obdržel bohatší část Cromwellovského panství kolem sídla Hitchinbrook. Druhorozený Robert dostal pozemky plné bažin, močálů a jezírek.

25. dubna 1599 se Robertovi a jeho ženě narodil druhý syn. Dostal jméno po svém bohatém strýci – Oliver. Oliverův život, především dětství a mládí, je opředen mnoha mýty a legendami a ověřených faktů zůstává málo. Bez jakýchkoliv pochyb je, že se Oliver narodil do puritánské rodiny. Puritáni byli odpůrci anglikánské reformace, přívrženci reformace kalvinistického typu, kteří usilovali o hlubší očistění od prvků římskokatolického náboženství. Odmítali kostelní výzdobu, hudbu, kněžská roucha a hierarchickou skladbu duchovenstva. Olivera obklopoval puritánský životní styl plný odříkání, modliteb a četby knih nejen v rodinném prostředí, ale i během jeho studií.

Oliver navštěvoval veřejnou školu, v jejímž čele stál učený doktor Thomas Beard. Díky němu poznal mladý Oliver i moderní metody vyučování. – např. věkovou přiměřenost vyučované látky, prvky hry ve výuce a sportovní aktivity.¹² Od dubna 1616 do června 1617 studoval na koleji Sidneyho Sussexe v Cambridgi, sídle puritanismu nízké odborné úrovně. Jeho univerzitní studia ukončila otcova

¹¹ NEILLANDS, Robin. *Války růží*. Praha: Naše vojsko, 1994. 192 s. ISBN 80-206-0457-X, s. 38.

¹² HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 9-15.

smrt, která pro něj znamenala nutný návrat domů. Po smrti staršího bratra se stal prvorozcem a musel se ujmout správy otcova majetku v Huntingdonu a okolí.¹³ Doma příliš dlouho nepobyl, hospodářství předal matce a odcestoval do Londýna za právnickým vzděláním potřebným pro budoucího statkáře. Stal se zde svědkem mnoha politických, kulturních i náboženských událostí.

22. srpna 1620 se oženil s Alžbětou Bouchierovou, dcerou bohatého londýnského obchodníka s kožešinami. Po svatbě se nastěhovali do rodného statku, kde je čekalo skrovné živobytí. Narození celkem osmi dětí je důkazem vřelého manželského vztahu.

Rok 1628 znamenal pro Olivera a jeho rodinu zlepšení po stránce hmotné i společenské. Po smrti bezdětného strýce Richarda připadla část jeho pozemků rodině Cromwellů a Oliver byl zvolen poslancem do parlamentu za hrabství Huntingdon, což svědčí o jeho aktivitě ve veřejném životě. Byl tak svědkem historického zasedání parlamentu, které v čele s nejslavnějšími politiky té doby vystoupilo proti královi nezákonnému chování.

Nespokojený parlament předložil králi Karlu I. listinu nazvanou Petice práv neboli Prosba o právo (Petition of rights). Prosba o právo, považovaná za 2. chartu anglické ústavy, byla přijata roku 1628. Nestanovila nová práva, pouze potvrzovala práva stará, přiznaná Velkou listinou svobod z roku 1215 a pozdějšími zákony. Prosba o právo uváděla, že bez souhlasu parlamentu nelze ukládat nebo vybírat daně a půjčky a nikdo nesmí být nucen takové poplatky platit. Stanovila, že nikdo nesmí být zatčen, uvězněn nebo zbaven života a majetku jinak než podle práva. Poukazovala také na početné případy nezákonných stíhání poddaných, protiprávní uplatňování válečného práva v době míru a na vynucené ubytování vojska a námořnictva v soukromých domech. Parlament v tomto dokumentu požadoval nápravu.¹⁴ I přes svůj souhlas Karel Petici práv porušoval a v lednu roku 1629 parlament rozpustil. Jak už jsem v předchozí kapitole uvedla, tento dokument nepožadoval přiznání nových práv, ale pouze zachování práv již existujících. Oliverovo jméno ve vášnivých diskuzích nenalezneme, je však pravděpodobné, že byl součástí parlamentní opozice proti králi. Je nicméně nesporné, že nebyl zcela nečinný. Jako člen výboru pro církevní otázky vystoupil v únoru 1629 na půdě parlamentu se svým prvním nikterak

¹³ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 31.

¹⁴ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8. 97-98 s.

významným projevem. Konečného výsledku se však v tomto procesu nedočkal – král mezitím rozpustil anglický parlament. 2. března 1629 byl Cromwell mezi těmi, kteří odmítli na králův rozkaz odročit parlament, dokud nebyla schválena petice proti králi přednesená sirem Johnem Eliotem. Denzil Holles a Benjamin Valentine mezitím drželi v křesle předsedu sněmovny, sira Johna Fitcha. Poté král rozpustil parlament a uchýlil se k ukončení parlamentní vlády v Anglii na příštích jedenáct let.¹⁵

Oliver Cromwell se vrátil do rodného Huntingdonu plný sebevědomí, odhodlání a zápalu revolty. První náznak odporu projevil krátce po svém zvolení do funkce městského soudce, když se dopustil urážky starosty. Postavil se proti městské radě, která na úkor chudších občanů využívala článků nových statutů ke svévolnému zacházení s obecním majetkem. Konflikt byl ukončen smírem, Oliver se musel omluvit a články byly změněny. Vzдор projevil i při odmítnutí titulu rytíře za poplatek, čímž si vysloužil pokutu za urážku majestátu.

V roce 1631 se Cromwellova finanční a společenská situace zhoršila a přinutila ho prodat majetek v Huntingdonu a najmout si malé panství v St. Ives. Tento krok pro něj a jeho rodinu znamenal sestup na společenském žebříčku. Jeho nový způsob života se blížil spíše životního stylu svobodného sedláka než šlechtického statkáře. Věnoval se chovu dobytka, účetnictví a také náboženské četbě. Roku 1636 zemřel bezdětný Thomas Steward, matčin bratr, a Oliver se stal hlavním vykonavatelem závěti. Dědictví ho navrátilo zpátky mezi šlechtu. Oliver zdědil desátky, farní pozemky a dům v Ely na severu hrabství Cambridge.¹⁶ Nový Cromwellův domov se nacházel nepříliš daleko od Londýna a tak i sem došly zprávy o nové vlně protestů proti králově vládě a trestech, které za kritiku následovaly. V druhé polovině 30. let došlo u Olivera ke změně životních postojů. V rámci boje proti světské nespravedlnosti se postavil proti společnosti podnikatelů pro vysoušení mokřin. Pravděpodobně v této době se také spojil s centrem puritánské opozice, které sídlilo v Londýně. Rozhodl se vyjádřit svou podporu veřejným vystupováním, které do té doby odmítal. Začal také intenzivněji přemýšlet o tehdejší politické situaci. Nejen jeho vyděsily roku 1638 zprávy přicházející ze Skotska.

¹⁵ FRASER, Antonia. *Cromwell*. New York: GROVE PRESS, 1973. 774 s. ISBN 0-8021-3766-0, s. 35.

¹⁶ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 32.

Na králův úmysl zavést ve Skotsku episkopát (tzv. vláda biskupů) reagovali presbyteriánští Skotové roku 1638 vydáním dokumentu nazvaným Slavnostní svaz a dohoda (Solemn League and Covenant) a následujícího roku povstáním. Puritánská opozice včetně Cromwella sledovala situaci s obavou z posílení jak anglikánské církve, tak královské moci. Neúspěch královského vojska ve Skotsku a prázdná královská pokladna přinutily Karla I. po jedenáctileté přestávce svolat parlament. Ten se sešel 13. dubna 1640. Karel I. požadoval schválení osm set čtyřicet tisíc daně ročně výměnou za zrušení tzv. lodní daně. Poslanci schválení daně podmínili zrušením všech válečných břemen, změnou církevní politiky a koncem války se Skoty. Než došlo k jakémukoliv jednání, Karel I. ani ne měsíc po jeho svolání parlament rozpustil a snažil se znovu porazit skotské vojsko. Po dalším neúspěchu v tzv. druhé biskupské válce byl král nucen podepsat potupné mírové ujednání. Skotové podmínili svůj odchod z anglického území peněžním odškodněním ve výši dvouměsíčního žoldu. Pod nátlakem Londýnské City, která slíbila poskytnout králi půjčku výměnou za svolání parlamentu, vyhlásil Karel I. volby do nového parlamentu.

Za zvolení do parlamentu za hrabství Cambridge jak do Krátkého, tak do Dlouhého parlamentu vděčil Cromwell nejen vlastní politické aktivitě, ale také příbuzenským svazkům. Již šest dní po zahájení zasedání Dlouhého parlamentu vystoupil s peticí za propuštění publicisty Johna Lilburna, který se provinil svými pamflety odsuzujícími prostopášný život na dvoře královny. Na půdě parlamentu se v následujících dvou letech Cromwell věnoval tomu, čím byl pověřen. Stal se členem několika komisí, kde zasedal vedle hlavních vůdců Pyma, Hampdena a dalších. Cromwell byl členem komise pro majetkové spory kolem vysoušení močálů, komise pro osvobození politických vězňů a komise pro náboženskou otázku.¹⁷

Aby zamezil svému rozpuštění, přijal parlament roku 1641 Tříroční zákon. Tento zákon zavazoval krále svolávat parlament jednou za tři roky a usiloval o posílení moci parlamentu na úkor královské absolutní moci. Podle tohoto zákona nemohl být parlament rozpuštěn bez souhlasu jeho členů a nejdříve až po uplynutí padesáti dnů po svém svolání. Zákony z roku 1641 zrušily mimořádné soudy Hvězdnou komoru a Vysokou komisi, které byly za absolutní monarchie hlavním

¹⁷ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 35.

nástrojem boje proti revolučním hnutím.¹⁸ Dalším velkým dokumentem byla tzv. Velká remonstrace, dokument, na jehož přípravě se jako jeden z Pymových spolupracovníků podílel i Cromwell. Velká remonstrace uváděl souhrn zlořádů Karlova vládního systému, nabádal anglickou veřejnost k odporu proti monarchii, pokud král nebude souhlasit se schvalováním svých rádců a církevních hodnostářů parlamentem.¹⁹

Napětí dále vzrostlo poté, co 1. listopadu 1641 dorazily do Londýna zprávy o irském povstání. Ačkoliv si parlament přál sestavit proti povstání vojsko, zároveň se obával, že by král mohl použít tuto vojenskou sílu proti němu. Pym proto trval na tom, aby armáda byla řízena parlamentem. Karel I. se rozhodl k protiúderu. V prosinci 1641 vystřídal parlamentní strážce svými hlídkami, slíbil však, že nemá v úmyslu sáhnout k násilí. V lednu následujícího roku své slovo porušil, když vydal rozkaz k zatčení vůdců opozice – Johna Pyma, Arthura Haselriga, Denzila Hollese, Williama Strodeho, Johna Hampdena a lorda Mandevilla. Když Karel I. v čele ozbrojenců dorazil k parlamentu, byli již předáci opozice pryč. V Anglii se vzedmula vlna odporu proti monarchii. Karel I. opustil Londýn a se svými přívrženci odjel na sever.

Až do této doby jsme Olivera Cromwella znali jako nepříliš významného politika impulzivního chování s ostrým a nepříjemným hlasem. Nebylo však nejmenších pochyb o jeho příslušnosti k protikrálovskému křídlu v parlamentu. Po králově neúspěšném zatčení předáků opozice se přidal k zastáncům rychlých a drastických kroků. 14. ledna 1642 vystoupil se svým prvním samostatným politickým projevem. Inicioval vznik tzv. výboru veřejné bezpečnosti, který by sloužil k obraně proti králi a katolíkům.

Obě znesvářené strany strávily celé jaro hromaděním sil pro budoucí občanskou válku, které už nebylo vyhnutí. Jaké bylo rozložení sil v té době? Většina anglického obyvatelstva neporozuměla jádru věci, a pokud sympatizovali s jednou ze stran, neměli v plánu pro to obětovat život či majetek. Král našel hlavní podporu především ve feudálním severu a západu. Parlamentu byly oporou Londýn, východ a jihovýchod země. Obě vojska se skládala jednak z dobrovolníků, jednak ze žoldněrů. V obojím ohledu měl v přípravné fázi značnou převahu král, který měl na své straně mladé odvážné šlechtice, zkušené

¹⁸ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Právní dějiny evropských zemí a USA (stručný nástin)*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 240 s. ISBN 978-80-7380-273-8, s. 158.

¹⁹ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 38.

velitele a velké množství žoldnéřů. Aby zlepšil nevýhodné postavení parlamentu, opustil Cromwell kolem 10. srpna Londýn a vydal se do Cambridge, aby tak získal vojáky pro parlamentní vojsko. Podařilo se mu vytvořit oddíl šedesáti vojáků, který se zmocnil skladu zbraní a munice na cambridgském hradě a zadržel finanční prostředky pro krále. Jelikož Anglie byla stále v mírovém stavu, jednalo se o čin odvážný a Cromwellovi hrozila mnohá obvinění. Cromwellův oddíl se stal součástí nově se budujícího parlamentního vojska. 22. srpna 1642 Karel I. vztyčil svou válečnou standardu v Nottinghamu a tím oficiálně vyhlásil občanskou válku.

2.2. Voják a politik

Oliver Cromwell se zúčastnil mnoha bitev, rozebírat taktiku a výsledek každé z nich není podstatou mé práce, raději se soustředím na Cromwella jako politickou osobnost a politické okolnosti spjaté s jeho dobou.

Cromwell vstupoval do občanské války plný odhodlání a oddanosti boji proti králi. Jeho hlavními cíli byly práva parlamentu a náboženské svobody. Věřil, že královi odpůrci mají boží podporu.

Poprvé se obě vojska setkala v říjnu 1642 u Edgehillu. Jednalo se spíše o šarvátku než o významnou bitvu. Byla to však první vojenská událost, které se Cromwell osobně zúčastnil. V tomto roce ještě nepatřil mezi významné osobnosti války. Situace se začala měnit až počátkem roku 1643. Z kapitána se stal plukovník a jeho pluk byl zařazen do Východní asociace. Jednalo se o sdružení hrabství zřízené parlamentem pro lepší vojenskou spolupráci na lokální úrovni. V tomto roce dosáhl úspěchů v mnoha válečných potyčkách, které zabránily postupu Newcastleovy armády jižním směrem a zamezily ohrožení severní hranice Východní asociace. Kvalita Cromwellova vojska se brzy stala věhlasná. Mezi jeho muži vládla přísná vojenská kázeň, za špatné chování byli trestáni. V boji se chovali disciplinovaně a ukázněně. Do svých služeb nabíral převážně zbožné vojáky nehledě na společenské postavení a vojenské vítězství připisoval boží prozřetelnosti. Na druhou stranu měl se svými muži těsný vztah, dbal o jejich zdraví a vždy, když bylo zapotřebí, se za ně postavil.²⁰

Cromwellova víra byla mnohokrát zkoušena. 25. září uzavřel parlament „Slavnou dohodu“ o spojenectví se Skotskem. Skotské vojsko o síle dvaceti tisíc

²⁰ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 46-47.

mužů se zavázalo přijít na pomoc do Anglie výměnou za prosazení presbyteriánské církve skotského typu na anglickém území. Zde se také poprvé setkáváme s rozporem v rámci parlamentu, známým jako konflikt mezi presbyteriány a independenty. V této době byl spor pouze ve svých počátcích a jeho podstatě se budu věnovat níže.²¹ Vojenské neúspěchy a nedostatek financí přinutily Cromwella začátkem roku 1644 opustit bitevní pole a vydat se do Londýna. V Dolní sněmovně, do jejíhož čela nastoupil po Pymově smrti Oliver St. John, prosadil padesátiprocentní zvýšení měsíčních berních částek a byl jmenován generálporučíkem Východní asociace.

Rozhodující bitva byla svedena na severu země u Marston Mooru. Spojila se zde Manchesterova armáda s Fairfaxovými vojáky a pomocnými skotskými oddíly proti královské armádě v čele s Newcastlem a královým synovcem, princem Rupertem. Cromwell na levém křídle parlamentu čelil princovi Rupertovi na pravém křídle královského vojska. Bylo to poprvé, kdy Cromwell velel tak velkému množství vojáků v bitvě takového rozsahu. Jeho levé křídlo rozehnalo celou princovu jízdu, poté se opět disciplinovaně seskupilo, aby pomohlo siru Thomasi Fairfaxovi. Cromwell se spojil s pěšími oddíly generálmajora Lawrence Crawforda a společně porazili prince Ruperta a Newcastla. Bitva u Marston Mooru znamenala největší vítězství od začátku občanské války a Cromwellovi vynesla jak vojenské, tak politické jméno. Euforie z vítězství však brzy vyprchala. Essexova armáda byla rozdrčena v bitvě u Lostwithiel v Cornwallu a Manchester utrpěl drtivou porážku v hrabství Berkshire v říjnu 1644.²² Parlamentní vojsko se ocitlo ve větší krizi než na začátku roku. Problémy se objevily nejen na válečném poli, ale i na půdě parlamentu. Mezi oběma parlamentními tábory – mezi presbyteriány a independenty – existovaly rozpory, které se stále více prohlubovaly. Presbyteriáni zamýšleli zavést v Anglii kalvinistickou církev, zatímco independenti si přáli zachovat nezávislost náboženských obcí. Nerozdělovaly je pouze představy o církevní organizaci, nýbrž i názory na politický program. Cílem presbyteriánů bylo získání takové převahy, která by přinutila krále jednat o kompromisu. V občanské válce neprahli po rozhodném vítězství, výhodná převaha pro ně byla plně dostačující. Anglie měla nadále zůstat pevně centrálně spravovanou zemí s panovníkem a jednotnou vládou. Na druhou

²¹ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 46.

²² COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 51-53.

stranu independenti se nechtěli spokojit s ničím jiným než s absolutním vítězstvím nad králem.²³ Podpořen svými politickými spojenci Oliverem St. Johnem, lordem Saye and Selem a Whartonem vystoupil Cromwell 25. listopadu 1644 s projevem, ve kterém obvinil Manchesteru z vojenských neúspěchů v poslední fázi občanské války.²⁴ Manchester byl nařknut z protahování vojenských akcí a neochoty pokračovat v boji až do vítězného konce. V této situaci však nezůstal osamocen, na jeho straně stáli Skotové a Essex.

Manchesterova ostrá reakce následovala tři dny poté. Ve Sněmovně lordů předložil obžalobu proti Cromwellovi, v které ho obvinil:

- (1) že popírá svou spoluvinu za vojenské neúspěchy v hrabství Berkshire;
- (2) že je zaujatý vůči Skotům a rád by je vypudil z Anglie;
- (3) že chce mít ve svých službách pouze independenty a
- (4) že sní o chvíli, kdy v zemi nebude ani jeden lord.²⁵

Některá obvinění nebyla úplně tak nepravděpodobná. Právě v této na první pohled pro Cromwella nepříznivé situaci projevils svůj politický um. Vystoupil s požadavkem, aby se parlament raději soustředil na významnější problém, tj. vojenský systém. Podal návrh, aby nikdo z poslanců nemohl velet vojsku. Jednalo se o vynikající politický tah, kterým stmelil lid a odvedl pozornost od své osoby. Potřeba profesionální armády, kde by nedocházelo ke středu zájmů, byla většině poslanců očividná a tak dne 19. prosince 1644 Dolní sněmovna schválila tzv. Nařízení o nezištnosti (Self-Denying Ordinance). Problémy v armádě začátkem roku 1645 přinutily zvláštní komisi intenzivně pracovat na programu permanentní armády, která byla pojmenována Armáda nového typu (New model army). Armáda nového typu vznikla spojením tří dosavadních armád (Manchesterovy, Essexovy a Wallerovy). Byla sestavena bez Cromwellovy účasti, zatímco bojoval v západní Anglii. Po protahování ve Sněmovně lordů bylo Nařízení o nezištnosti v dubnu konečně uzákoněno. Ne ještě zcela zformovaná Armáda nového typu se ocitla v ohrožení a Cromwellovi byla proto udělena výjimka z Nařízení o nezištnosti, dle kterého nesměl žádný poslanec zastávat vojenskou funkci. Jeho úkolem bylo chránit východní hrabství. Královské vojsko však nečekaně změnilo směr a místo na východ se vydalo na sever země, kde ohrožovalo Armádu nového

²³ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 53.

²⁴ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 55.

²⁵ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 55-56.

typu. Na žádost vrchního velitele Fairfaxe byl Cromwell jmenován zástupcem velitele neboli generálporučíkem jízdy a přispěchal na pomoc. V červnu a červenci utrpěl král drtivou porážku u Naseby a u Langportu. Jednalo se o poslední dvě významné bitvy války, na jejichž výsledku měla v obou případech Cromwellova jízda rozhodující vliv. Obě vítězství Oliver připisoval boží milosti.

Po svém návratu do parlamentu v roce 1646 se Cromwell setkal s negativním postojem vůči armádě a náboženské toleranci. Zjistil, že spory mezi presbyteriány a independenty jsou ještě hlubší než dříve. Presbyteriáni byli schopni přistoupit na návrat krále za minimálních podmínek, zatímco independenti požadovali tvrdé omezení královské moci. Po skončení války tvořili presbyteriáni v parlamentu většinu a jejich politický program (rychlý smír s králem a náboženská jednota) získal podporu téměř v celé zemi. Požadovali demobilizaci stávající armády a vytvoření nové malé armádní jednotky očištěné od independentů. Odmítali vyplatit vojákům dlužný žold. Cromwell se snažil zamezit střetu mezi parlamentem a armádou. Vnímal nespravedlivost, které se parlament na armádě za její zásluhy ve válce dopustil. Na druhou stranu parlament v jeho očích představoval autoritu, bez které by následoval rozklad. V květnu 1647 se odebral na velitelství v Saffron Waldenu, aby ujistil vojáky, že budou za své služby zaslouženě materiálně odměněny, a vyzval je k poslušnosti parlamentu. Vojáci se však cítili parlamentem podvedeni a rostlo mezi nimi pobouření.

3. června 1647 se na zámku Holmby objevil jistý kornet Joyce se svými vojáky, spojil se s královskou gardou a jménem armády unesl krále do hlavního stanu armády v Newmarketu. Dodnes se vedou polemiky o tom, zda únos krále byl Cromwellův nápad či nikoliv. Pravdu se nejspíš už nedozvíme. Jisté je, že 3. června Cromwell opustil Londýn a den nato se objevil na velkém shromáždění vojska v Newmarketu, které bylo svolané na Fairfaxův popud. Armádní manifesty z června roku 1647 (Slavná dohoda armády, Protest armády a Remonstrace), jejichž autorem byl armádní důstojník a Cromwellův švagr Henry Ireton, obsahovaly armádní politický program. Požadovali obžalování jedenácti presbyteriánských poslanců z vlastizrady, náležitý parlament, náboženskou toleranci a zachování monarchie. 4. července dorazila armáda do Readingu, kde začala pracovat na novém návrhu usmíření. Výsledkem práce byly Články návrhů (The Heads of the Proposals), které byly oficiálně zveřejněny 2. srpna 1647. Články návrhů představovaly nejotevřenější prohlášení, se kterým do té doby

Cromwell a jeho stoupenci vystoupili. Obnovu monarchie podmínili královým souhlasem s tím, že bude minimálně jednou za dva roky svolávat parlament, podpoří reformu parlamentního obsazení, bude souhlasit s kontrolou armády a námořnictva parlamentem a politickou amnestií. Články navrhovaly ponechání anglikánské církve s kapkou náboženské tolerance. Přestože články návrhů byly ke králi velmi benevolentní, král je nebral vážně na vědomí.

Jejich největším odpůrcem však nebyl král, nýbrž levelleři v čele s Johnem Lilburnem.²⁶ Levelleři byli radikální independenti, kteří si díky tvrdé kritice dosavadního průběhu revoluce získali oblibu mezi vojáky, středními a nízkými vrstvami londýnského obyvatelstva. Upozorňovali na fakt, že povinnosti těchto vrstev obyvatel rostly, zatímco slíbené výhody nepřicházely.²⁷ Podle názoru levellerů Cromwell a jeho stoupenci nepřinesou žádnou pozitivní změnu, naopak jejich jednání přivedou zemi ke starému politickému a sociálnímu řádu.

26. srpna 1647 vystoupili levelleři s návrhem nové ústavy nazvaným Dohoda lidu (The Agreement of the People), dílem Johna Wildmana. Levellerské návrhy na novou ústavu se skládaly ze čtyř hlavních bodů:

- (1) úprava volebního práva a volebních obvodů tak, aby se voleb mohlo zúčastnit větší množství lidí;
- (2) rozpuštění současného parlamentu;
- (3) budoucí parlament skládající se ze 400 členů má být volen každé dva roky;
- (4) kodifikace základních lidských práv.²⁸

Obavy z rozkolu v armádě přinutily Cromwella a Fairfaxe svolat debaty v Putney. Vojenská rada se v Putney sešla 26. října. Jejím úkolem bylo projednat Dohodu lidu. První den byl zasvěcen pouze obecným a procesním otázkám, vlastnímu levellerskému návrhu se účastníci začali věnovat až následujícího dne. Požadavek nového parlamentu a změny rozdělení volebních obvodů nevyvolaly mezi účastníky žádné větší rozpory. Rozkol vznikl až při otázce, kdo by měl mít právo hlasovat. Levelleři prosazovali všeobecné hlasovací právo pro všechny dospělé muže, kteří se nedopustili zločinu. Ireton byl hlavním odpůrcem tohoto návrhu, neboť se obával, že rovné hlasovací právo by vyvolalo touhu po rovnosti majetku, jídle nebo oblékání a vedlo by k anarchii. Volební právo podle něj příslušelo jen

²⁶ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 65-70.

²⁷ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 76.

²⁸ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 77.

vlastníkům půdy a členům obchodních korporací. Cromwell připustil možnost volebního práva i pro nájemníky půdy. Levelleři nakonec opustili původní návrh všeobecného hlasovacího práva a přistoupili na kompromis, který přiznával volební právo všem osobám kromě služebníků a žebráků. Avšak ani tento kompromisní návrh nebyl nakonec nikdy realizován.²⁹

Ke změně situace došlo 11. listopadu 1647, kdy Karel I. uprchl z Hampton Court, čímž rapidně snížil šance na smír mezi jím, parlamentem a armádou. Odpor levellerských vojáků se následně sesypal a disciplína v armádě byla znovu obnovena. Parlamentu i armádě s králem pomalu docházela trpělivost. 3. ledna 1648 vydal parlament usnesení, že už dále nebude jednat s králem. Karel I. proto upřel pozornost k jedinému spojenci, který mu zbyl, ke Skotům. Slíbil jim uznání presbyteriánství v Anglii výměnou za vojenskou pomoc. Skotské vojsko vpadlo do Anglie 8. července 1648. Cromwell se vydal ze západního Walesu na pomoc veliteli severní anglické armády Johnu Lambertovi. Společně u Prestonu 19. srpna drtivě porazili skotskou armádu a zasloužili se o významné vítězství.

Mezitím Dolní sněmovna tajně jednala s králem, který přislíbil uznání presbyteriánství a velitelství parlamentu nad armádou. Armáda na to odpověděla tzv. Remonstrací jižní armády. Během těchto jednání pobýval Cromwell na severu země daleko od centra veškerého dění. Poté, co parlament odmítl jednat o Remonstraci jižní armády, vstoupila armáda začátkem prosince do Londýna. 5. prosince se poslanci usnesli na dalším jednání s králem. Následného rána zamezili strážce vstupu všem presbyteriánům. Podle plukovníka Thomase Prida se tento čin zapsal do dějin jako Pridova čistka. Zbylá stovka independentských poslanců byla nazvána Kusý parlament a i nadále představovala zákonnou autoritu parlamentu.³⁰ Cromwell, který do Londýna dorazil až o několik hodin později, projevil s čistkou souhlas.

Otázka sporu s parlamentem byla vyřešena, a tak přišla na řadu jednání o druhé zákonné autoritě, o králi. Probíhala především na poradách válečné rady, kterých se Cromwell účastnil jen zřídka. Zaměstnávaly ho záležitosti okolo vojska a loďstva. Připouštěl, že král představuje velké nebezpečí, ale nepatřil mezi radikály, kteří žádali jeho smrt. Dokonce se postavil na odpor Iretonovi, který navrhoval proces s králem. Díky Cromwellovu přispění rozhodla válečná rada dát

²⁹ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 81-84.

³⁰ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 85.

králi poslední šanci na smír. Karel I. však posla odmítl přijmout a tak 27. prosince rozhodla o procesu s jeho osobou.³¹ Za účelem procesu s králem jmenovala Dolní sněmovna občanský soudní dvůr o sto třiceti pěti členech, neboť profesionální soudci odmítli spolupracovat.³² Poté, co král odmítl s parlamentem jednat, změnil Cromwell razantně svůj postoj. Byl názoru, že poprava krále zajistí mír v zemi a bude spravedlivým trestem za jeho předchozí činy. Pravidelně se zúčastňoval zasedání tribunálu, který odsoudil krále k smrti. Karel I. byl popraven 30. ledna 1649.³³

2.3. Období Anglické republiky

Po králově smrti vyvstala otázka, komu svěžit roli nejvyššího výkonného orgánu místo „královského úřadu“. Doposud působily v této oblasti zvláštní výbory parlamentu. Z tohoto důvodu byla zřízena Státní rada. Skládala se z nejvyšších důstojníků armády a poslanců parlamentu. Počet jejích členů měl být nejméně devět a nejvíce čtyřicet jedna. Mezi úkoly Státní rady patřilo v první řadě pokračování v boji proti nebezpečí, které hrozilo ze strany rojalistů a Karlova syna. Proto řídila armádu, velela ozbrojeným milicím, námořní flotile a v případě napadení státu měla oprávnění jmenovat vojenské velitele. Státní radě byly také svěřeny výkon vládní moci a řízení bezpečnostní, obchodní a zahraniční politiky.³⁴ Dočasným předsedou se stal Oliver Cromwell. 15. března 1649 byl Cromwell jmenován vrchním velitelem a nejvyšším správním úředníkem v Irsku, kam se vydal až o několik měsíců později. Během dubna nebyl příliš politicky činný, neúčastnil se jednání o vyhlášení republiky a ani o její budoucí ústavě. Situace se změnila začátkem května, kdy ho nepokoje ve vojsku přiměly k aktivitě. Levelleři využívali nespokojenosti vojáků a podporovali jejich podrážděnost. Cromwell a Fairfax dokázali odpor včas zlomit.³⁵

V březnu 1649 byl v Anglii vydán zákon o zrušení královského úřadu. Zákon shledal, že mít v Anglii a Irsku krále a moc z toho vyplývající je zbytečné,

³¹ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 84-97.

³² COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 81.

³³ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 98-100.

³⁴ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 105.

³⁵ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 104.

obtížné a nebezpečné pro svobodu, bezpečnost a veřejné blaho lidu. Hlavním důvodem přitom podle mínění parlamentu bylo, že královské moci a výsady byly z větší části využity k útisku, ožebračení a zotročení poddaných a že každý jedinec v této mocenské pozici omezuje ve svůj prospěch lidskou svobodu a nezávislost a vlastní vůli staví nad zákony. Stanovil, že úřad krále nemá spočívat v jediné osobě nebo jí být vykonáván.³⁶ Všechny zákony, statuty, ordonance a obyčeje, které byly v rozporu s uvedeným zákonem, pozbyly platnosti. Tento zákon byl postaven na právněteoretické konstrukci, podle níž panovník obdržel pravomoci od parlamentu a tudíž parlament má právo je králi odebrat, pokud se závažným způsobem provinil proti základním právům a svobodám anglického lidu.³⁷ Dva měsíce po zrušení království a Sněmovny lordů byl vydán zákon o vyhlášení Anglické republiky.³⁸ Anglická republika nazvaná Commonwealth of England byla v Anglii vyhlášena 19. května 1649. Nově vzniklá republika byla příliš slabá a nemohla si tudíž dovolit svobodu tisku. Parlament proto přijal zákon proti tisku „skandálních“ knih, což chránilo nový vládní systém před případnou kritikou veřejnosti.

V srpnu se Cromwell vydal potlačit irské povstání. Tažení bylo úspěšné, bylo dobyt mnoho pevností, z nichž mezi nejznámější patřily Drogheda a Werford. Krveprolití a krutost omlouval Cromwell barbarstvím Irů a boží prozřetelností. Iry považoval za extrémně odporné rebely. Cromwellovi se podařilo hlavní odpor zlomit a v Londýně se mu v červnu dostalo nadšeného přivítání. Na to, aby se mohl podílet na politickém životě, byl v Anglii jen krátkou dobu, stačil se však seznámit se základními problémy, mezi které patřila i nespokojenost některých politiků s nedostačující pravomocí Státní rady.³⁹

Mezitím Karel Stuart, syn popraveného krále Karla I., uzavřel dohodu se skotskými magnáty. V červnu dorazil do Skotska, kde přísahal věrnost Covenant. Anglii reálně hrozila skotská invaze a třetí občanská válka. Parlament věděl, že je lepší vést válku v cizí zemi než na vlastním území, a proto se rozhodl vyslat do

³⁶ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8, s. 157.

³⁷ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 105.

³⁸ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8, s. 157.

³⁹ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 105-108.

Skotska anglické vojsko. Když Fairfax odmítl této armádě velet, nastoupil na jeho místo Cromwell.⁴⁰

Skotové pro Cromwella nebyli nepřátelé jako Irové, nýbrž jen pobloudilí a mýlíci se bratři. Když se ani ne měsíc poté objevil s vojskem na skotských hranicích, skotskou vládu tímto rychlým přesunem překvapil. Po necelých dvou měsících plných skotské nečinnosti se Cromwell rozhodl odvést své nemocemi a hladem zdecimované vojsko na anglické území. Skotské vojsko o dvojnásobné přesile, které chtělo využít situace, rychle předstihlo anglickou armádu. Vojska se střetla u Dunbaru. Cromwell využil momentu překvapení a v ranních hodinách přepadl skotské vojsko. Poměr sil se tím vyrovnal. Následující rok byl vyplněn jen drobnými potyčkami a anglickými nájezdy. Skotové drželi obrannou polohu a čekali, že nedostatek zásob a nemoci zničí anglickou vytrvalost. Na konci srpna se Cromwell rozhodl zariskovat, 3. září 1651 porazil Karla a Skoty u Worcesteru a skotské nebezpečí tak pominulo.

Po dvouleté pauze se v září Cromwell vrátil do Londýna k politickým záležitostem. V říjnu se stal prostředníkem ve sporech mezi Státní radou a Londýnskou City nespokojenou s finanční politikou nové vlády. Také se spolu s City zúčastnil jednání o nově připravovaném zákonu o plavbě.⁴¹ Plavební zákon byl přijat Kusým parlamentem v říjnu 1651 a jeho cílem byla ochrana anglického hospodářství. Obsahoval zákaz dovážení či přivážení neevropského zboží do Anglie a Irska na jiných než anglických lodí a obsazených z většiny anglickým mužstvem. Evropské zboží smělo být dovezeno nebo přivezeno na lodích anglických nebo země růstu, produkce nebo výroby daného zboží.⁴² Plavební zákon byl namířen proti nizozemskému zprostředkovatelskému obchodu.

Po vydání zákona o plavbě přesunul Cromwell svojí pozornost k dalšímu problému republiky – k budoucnosti Kusého parlamentu. Ačkoliv tato zákonná autorita, tvořená menšinou parlamentu zvoleného již před revolucí, měla zpočátku představovat pouze provizorní řešení, stála v čele republiky již dva roky. Nový systém výkonné moci, který reprezentovala Státní rada, měl zabránit nahromadění moci v rukách jedince či úzké skupiny osob. Členové Státní rady byli voleni přibližně dvakrát ročně, přičemž polovina z nich musela být nahrazena novými

⁴⁰ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 91.

⁴¹ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 108-112.

⁴² BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8, s. 160-161.

členy. Ve funkci předsedy se členové střídali dokonce každý měsíc. Veškerá jejich usnesení navíc závisela na schválení parlamentem. Skutečnost však byla odlišná. Politická moc se nacházela v rukou jen asi stovky poslanců, kteří si mezi sebou funkce Státní rady navzájem vyměňovali.⁴³ Jediným vnějším kontrolorem tak zůstala armáda, jejíž nezávislost se poslanci snažili ovlivnit pomocí omezování jejích finančních prostředků.

Kromě rozpuštění stávajícího Kusého parlamentu a vypsání voleb do nového požadoval Cromwell po parlamentu uskutečnění reformy práva a soudnictví, pozemkové reformy, vyřešení náboženských otázek, propuštění zdiskreditovaných úředníků a uhrazení platu vojákům.⁴⁴ Návrh na rozpuštění Kusého parlamentu a vypsání nových voleb byl na programu jednání už od září, ale až díky Cromwellově iniciativě byl 14. listopadu schválen návrh, aby bylo určeno přesné datum nových voleb. Parlament však využil Cromwellovu absence a na jednom z následujících zasedání stanovil toto datum až na prosinec 1654. Cromwell se náhle ocitl v nezáviděníhodné situaci. Se současným republikánským zřízením spokojený nebyl, neměl však představu o tom, čím by měl být nahrazen. Plný politické nejistoty se na několik prvních měsíců roku 1652 stáhnul do ústraní a vyhýbal se významnějších veřejných vystoupení.

V květnu se situace kolem parlamentu začala přiostrňovat. Rozpuštění parlamentu požadovali levelleři, buržoazie i armáda. Levelleři protestovali proti parlamentnímu usnesení, na základě kterého byl vyhoštěn jeden z hlavních představitelů. Buržoazie byla nespokojená s finanční politikou státu a armádní důstojníci se obávali o svá místa kvůli námořní válce s Nizozemskem. Jednání mezi parlamentem a armádou probíhala celý podzim, nepřinesla však žádné řešení.

Cromwell si uvědomoval, že Kusý parlament reprezentuje pouze menšinu anglické populace a že republikáni by v nových volbách neměli šanci na úspěch, ale nepovažoval za správné, aby si takovýto politický orgán udržoval moc za každou cenu. Promýšlel tedy, čím by měl být parlament nahrazen. On ani jeho armádní důstojníci nebyli schopni najít jednotné řešení. Napětí mezi oběma stranami se stupňovalo. Poslanci věděli o nebezpečí, které armáda představovala, a cíle válečné rady jí jistě nezůstaly utajeny, proto přichystali návrh zákona o

⁴³ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 114-115.

⁴⁴ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 105-106.

novém zastoupení. Tento právní předpis jim zaručoval poslaneckou funkci na doživotí.⁴⁵ Existují však i odborníci, kteří zastávají odlišný názor. Zákon o novém zastoupení nezaručoval poslancům setrvání u moci, ale vypsání voleb na podzim. Jaké informace měl Cromwell, není známo.⁴⁶ Jisté však je, že on, důstojníci i někteří poslanci s obsahem zákona nesouhlasili. Po setkání poslanců s armádními důstojníky z 19. dubna, souhlasili zástupci parlamentu s dalším jednáním, které mělo za úkol hledat kompromis. Parlament však neměl v plánu své slovo dodržet a hned následujícího dne se sešel, aby urychleně zákon schválil. Jakmile se o jejich jednání dozvěděl Cromwell, vyrazil s oddílem vojáků do parlamentu. Pochopil, že jedině fyzická síla něco změní, že silou slova už ničeho nedocílí. Plný hněvu obvinil poslance z opilství, nemravnosti a zkorumpovanosti a velel vojákům při jejich vyhnání. Předsedu sněmovny nařídil shodit ze židle, předsednické žezlo označil za pouhou hračku a nechal ji odnést.⁴⁷ Stejně neslavně dopadla i dosavadní Státní rada.⁴⁸

Co přinutilo Cromwella k tomuto činu? Přestával už věřit, že parlament kdy uskuteční slibované reformy, a byl znepokojen nespokojeností vojáků i obyčejných lidí, kteří se na něj obraceli, aby mu připomněli reformní cíle, které jim slíbil, a jeho závazek vůči Bohu.⁴⁹

2.4. Lord protektor

Poprava Karla I. sice představovala pro tehdejší Evropu šok a změnu anglického státního systému, ale stále v zemi zůstávala zákonná politická autorita v podobě parlamentu. Po odstranění i tohoto orgánu v roce 1653 se Anglie ocitla mimo tehdejší normu.⁵⁰

Je velice pravděpodobné, že Cromwell spíše věděl, co dělat chce, než co nechce. Armádní důstojníci John Lambert a Thomas Harrison navrhovali dva odlišné projekty. Stály proti sobě Lambertova dvanáctičlenná rada a Harrisonův

⁴⁵ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 115-123.

⁴⁶ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 91.

⁴⁷ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 123-125.

⁴⁸ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 108.

⁴⁹ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 98-99.

⁵⁰ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 125.

sbor složený ze sedmdesáti zbožných mužů.⁵¹ 30. dubna 1653 bylo vydáno prohlášení oznamující ustanovení nové Státní rady. Byla koncipována jako prozatímní orgán, který měl zabezpečit kontinuitu výkonné moci a do svolání nového parlamentu převzít i jeho pravomoci. Takto působila okolo devíti týdnů, do 4. července. Skládala se nejdřív z deseti, později třinácti členů, směsice armádních důstojníků a vůdčích politiků. Cromwell sám se stal jejím předsedou a velmi aktivním členem. Zúčastnil se zhruba poloviny všech sto šesti zaznamenaných schůzek.⁵² Cromwell si uvědomoval, že v nastalé situaci nepřichází parlamentní volby v úvahu, neboť takto zvolený parlament by k armádě a reformám zastával pravděpodobně stejný postoj jako Kusý parlament. Do budoucna se však volbám nebránil. Otázka nového uspořádání nejvyšších státních orgánů byla v té chvíli již pouze v rukou armády. Výsledkem dlouhotrvajících jednání Cromwella a jeho Rady důstojníků bylo vydání deklarace, jež byla nazvána O příčinách rozpuštění Dlouhého parlamentu a vycházela z původních Harrisonových návrhů. Na základě tohoto prohlášení vyběhla Rada důstojníků puritánské náboženské obce, aby vytvořily seznamy svých kandidátů na budoucí poslance. Z nich poté v průběhu května Cromwell a vyšší armádní důstojníci jmenovali členy nového shromáždění, kteří o měsíc později obdrželi pozvání, aby se dostavili do Westminsteru a vytvořili tak nový parlament.⁵³ Jiný zdroj naopak uvádí, že církve a sekty měly na výběr členů tohoto nového shromáždění jen slabý vliv a v parlamentu zasedlo pouze patnáct poslanců na základě jejich doporučení.⁵⁴

Tzv. Barebonesův parlament (také Malý parlament nebo Parlament „svatých“) se poprvé sešel na zasedání 4. července 1653.⁵⁵ Skládal se ze sto čtyřiceti členů. Sto dvacet devět poslanců bylo z Anglie, pět ze Skotska a šest z Irska. Své jméno získal podle jednoho z charakteristických členů, jenž se jmenoval Praisegod Barebones. Praisegod byl anabaptistický kazatel, prodavač

⁵¹ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 101-102.

⁵² GAUNT, P. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Blackwell Publishing. 1997. 272 s. ISBN 978-0-631-20480-0, s. 145.

⁵³ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 108.

⁵⁴ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 103.

⁵⁵ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 127.

kůže a politik, který byl jmenován jako člen parlamentu za Londýnskou City.⁵⁶ Cromwellovo počáteční nadšení pro „svaté“ však brzy opadlo. Zatímco očekával umírněnost a rozvážnost, velká část Barebonesova parlamentu se ke Cromwellovu úžasu rozhodla, že půjde cestou dalekosáhlých reforem týkajících se rozličných oblastí veřejného života. Poslanci vytvořili výbory, z nichž se každý věnoval konkrétním reformám. Mezi nejdůležitější oblasti jejich zájmu patřily daně (hlavně tolik nepopulární spotřební daň) a církevní desátky, právo a soudní proces, copyhold a renty, církev a manželství. Došlo tak ke zrušení koncesí na daně, legalizaci občanských sňatků a zavedení matrik, které měly na starosti zápis narození, manželství a úmrtí a potvrzení závěti. K dalším činům parlamentu patřil návrh zákona o zreformování nejvyššího civilního soudu, který byl neslavně známý svými průtahy a úplatností. Věnoval se rovněž zákonu o dlužnících a věřitelích. Barebonesův parlament také zamýšlel rozdělit daně poměrně podle důchodů, zrušit desátky a omezit příjmy důstojníků.

Cromwell a důstojnická špička s těmito návrhy jednoznačně nesouhlasili. Cromwell kromě toho též neschvaloval válku s Nizozemím, hlavním obchodním konkurentem. Důstojníci se proto spojili s umírněnou částí parlamentu a dohodli se na ukončení jeho činnosti. 12. prosince 1653 se konzervativní členové Malého parlamentu sešli ve sněmovně v ranních hodinách, aby odhlasovali dokument, kterým vrátili politickou moc do rukou Cromwella a armády. Dostupné zdroje se rozcházejí v tom, zda o plánu na rozpuštění parlamentu Cromwell předem věděl či nikoliv. Ať už je pravda jakákoliv, rezignaci přijal.⁵⁷

Během několika posledních měsíců roku 1653 pracoval Lambert na návrhu nové anglické ústavy, jenž vešel do dějin jako Nástroj vlády (Instrument of government). Lambert nepatřil mezi politické teoretiky, proto jeho dílo neobsahovalo příliš původního, vzniklo sloučením starších ústavních návrhů. Největší inspirací mu byly Heads of Proposals. Návrh nové ústavy jasněji vymezoval výkonnou a zákonodárnou moc. Den po rezignaci Barebonesova parlamentu předstoupil Lambert se svým návrhem před důstojnickou radu. Následovala řada jednání, která vyvrcholila schválením jeho návrhu.⁵⁸ Nejvyšší zákonodárnou moc odevzdala ústava do rukou lorda protektora spolu

⁵⁶ FRASER, Antonia. *Cromwell*. New York: GROVE PRESS, 1973. 774 s. ISBN 0-8021-3766-0, s. 431.

⁵⁷ BARG, M. A. *Oliver Cromwell a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957. 266 s., s. 214-216.

⁵⁸ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 108.

s parlamentem. O nejvyšší výkonnou moc se dělil lord protektor s třetím z nejvyšších státních orgánů – Státní radou. Lord protektor tak měl rozsáhlé pravomoci v oblasti jak vnitřní, tak zahraniční politiky a ve velké míře shodné postavení hlavy státu.⁵⁹ Nástroj vlády zavedl v Anglii režim tzv. protektorátu v čele s Oliverem Cromwellem jako lordem protektorem.⁶⁰ Do úřadu lorda protektora byl slavnostně uveden 16. prosince 1653. Na základě Nástroje vlády byla jmenována jednadvacetičlenná Státní rada, ve které měli značnou převahu vysocí armádní důstojníci.⁶¹

Cromwell se pustil do politické činnosti plný energie a nadšení, bez své typické váhavosti a nerozhodnosti. Během prvních měsíců protektorátu udělal více politických rozhodnutí a uplatnil více opatření, než se povedlo kterékoli předchozí vládě v průběhu revoluce.⁶² Před ustanovením prvního protektorátního parlamentu převzal lord protektor některé jeho pravomoci. V součinnosti se Státní radou nejvíce využíval oprávnění vydávat ordonance s mocí zákona. Kromě mírových smluv byla většina klíčových rozhodnutí vydávána v této formě. Takto vzniklo přes sto osmdesát ordonancí. Vzorem pro proces přípravy, tvorby, projednávání a schvalování ordonancí se stal zákonodárný proces uskutečňující se jinak v parlamentu. Pokud návrh prošel třemi čteními a fází ve výboru, dostal se k lordu protektorovi, který jej buď schválil, poslal zpět k dalšímu doplnění nebo vetoval. Dochované záznamy ukazují, že se Cromwell téměř vždy držel první cesty a pouze okolo tuctu ordonancí bylo vráceno zpět Státní radě, často s Cromwellovými specifickými dodatky. Jen přibližně šest ordonancí bylo podle všeho zamítnuto. Je možné, že lord protektor využíval svého práva veta nebo vrácení tak střídavě, protože hrál podstatnou roli už dříve v tomto procesu. Svou účastí na jednáních se postaral o to, aby jeho vlastní nápady a přání byly již začleněny do návrhu dokumentu, když byl ještě projednáván a doplňován ve Státní radě. Další příčinou Cromwellovo vstřícného přístupu mohl být kladný vztah mezi ním a Státní radou.⁶³ Jednou z prvních ordonancí se stala ordonance o velezradě, která měla za úkol sloužit k ochraně lorda protektora a jeho pravomocí

⁵⁹ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 109.

⁶⁰ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8, s. 161.

⁶¹ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 108-109.

⁶² HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 131.

⁶³ GAUNT, P. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Blackwell Publishing. 1997. 272 s. ISBN 978-0-631-20480-0, s. 145.

a obsahovala demonstrativní výčet zločinů považovaných za velezradu. Ordonance využíval Oliver Cromwell i k řešení celé řady finančních otázek, k ukládání nových daní a cel a uplatnění puritánských požadavků v oblasti náboženství a mravů.⁶⁴

Úspěšná byla v první řadě Cromwellova zahraniční politika.⁶⁵ Začátkem roku 1654 začal Cromwell jednat se zástupci Nizozemska o případném míru a spojení.⁶⁶ Tato válka měla negativní vliv na anglický průmysl a obchod a výrazně zatěžovala už tak dost chudou státní pokladnu (každý měsíc války přišel na sto dvacet tisíc liber šilinků).⁶⁷ Výsledkem jednání bylo uzavření mírové smlouvy, ve které Nizozemci akceptovali plavební zákon a potvrdili náboženské pouto pojící obě země. V dubnu také vznikla unie se Skotskem, která znamenala konec dlouhého válečného období. Mezi Cromwellovy priority patřila i obchodní politika. Roku 1654 byly uzavřeny obchodní smlouvy s Portugalskem, Švédskem a Dánskem. Navázal také kontakt s tradičním nepřítelem Anglie – s Francií. Úspěšná zahraniční politika byla výsledkem práce geniálního státníka.

Nová ústava přinesla změnu struktury parlamentních volebních obvodů, která znamenala zvýšení počtu poslanců zvolených z hrabství na úkor poslanců z měst. Hlasovací právo nově příslušelo pouze vlastníkům, jejichž majetek dosahoval dvě stě liber. Co se týče politické a sociální struktury podobal se takto zvolený orgán Dlouhému parlamentu ze čtyřicátých let. Nový parlament byl však předběžně zredukován. Odstraněni byli vůdci radikální opozice a ti poslanci, kteří odmítli slíbit věrnost Commonwealthu a lordu protektorovi.⁶⁸

Místo toho, aby se poslanci věnovali potřebné reformaci, jen útočili na Olivera Cromwella, Nástroj vlády a armádu. Nesouhlasili s rozdělením moci mezi jedinou osobu a parlament a žádali, aby nejvyšší politická moc přešla do rukou parlamentu.⁶⁹ Parlament také pozastavil platnost řady dosavadních Cromwellových ordonancí. Důsledkem tohoto jednání byl nedostatek finančních

⁶⁴ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 110.

⁶⁵ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 110.

⁶⁶ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 131.

⁶⁷ BARG, M. A. *Oliver Cromwell a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957. 266 s., s. 221.

⁶⁸ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 131-134.

⁶⁹ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 126-128.

prostředků pro armádu.⁷⁰ Tyto útoky nebraly konce, a proto se Cromwell rozhodl zasáhnout. 12. září rázně vystoupil na půdě parlamentu, kde poslance přinutil, aby buďto přijali čtyři zásady vlády nebo opustili parlament. Mezi Cromwelloy nastíněné zásady patřily:

- (1) vláda jedné osoby společně s parlamentem;
- (2) parlament by neměl být trvalý, ale měly se konat pravidelné volby;
- (3) svoboda svědomí a náboženství;
- (4) o kontrolu nad armádou by se měli dělit lord protektor a parlament.

Zhruba stovka poslanců dala přednost druhé variantě a vzdali se svého poslaneckého mandátu. Ani po této zkušenosti však parlament nezačal spolupracovat a prosadil řadu výnosů směřujících proti protektorátu.⁷¹ 22. ledna 1655 vystoupil Cromwell v parlamentu s krátkým projevem, ve kterém vyjádřil své zklamání a parlament rozpustil.

Rozehnutí parlamentu mělo negativní vliv na místní správu, která se postavila lordu protektorovi na odpor, a hrozil kolaps správních a soudních orgánů. Roku 1655 našel Cromwell řešení. Soudce, kteří odmítli poslušnost, sesadil a nahradil novými⁷² a provedl reorganizaci správy. Anglii a Wales rozdělil na dvanáct správních obvodů. Do čela každého z nich postavil generálmajora, který velel jednotce jízdy a místní milici. Generálmajoři dohlíželi na veřejný pořádek, vybírali zvláštní daň postihující rojalisty a striktně kontrolovali dodržování puritánské morálky.⁷³ Měli rovněž oprávnění podle svého vlastního uvážení dosazovat do funkcí šerify, smírčí soudce a učitele. Protektorát tak přinesl centralizovaný způsob správy, který pružně reagoval na okamžité a konkrétní potřeby v jednotlivých obvodech především prostřednictvím represí mířených proti jednání, která ohrožovala stabilitu. Tento systém se však brzy znelíbil dosavadním, tradičním a přirozeným reprezentantům.⁷⁴ Ačkoliv byla vojenská správa neoblíbená, zasloužila se o mnohá pozitiva, mezi která patřila výkonná administrativa, posílená náboženská tolerance a sociální politika. Cromwell se zasloužil o další významné administrativní změny. Nechal zřídit Generální poštu,

⁷⁰ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 111.

⁷¹ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 128.

⁷² HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 136-141.

⁷³ SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7, s. 427.

⁷⁴ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 112.

zlepšil stav hlavních cest a vybudoval výkonný policejní aparát, který byl považován za nejlepší v celé Evropě. V jeho čele stál schopný Cromwellův sekretář Thurloe. Znamější jsou jeho zásahy do životního stylu anglických občanů inspirované pravidly puritánské mravnosti. Zákony byly zakázány souboje, přísahy, kohoutí zápasy, koňské dostihy a potulní muzikanti. Zvláštní předpisy uzákonily tresty za opilství a povinnost nedělního klidu. Jelikož soudci odmítali soudit podle těchto zákonů, přešel úkol prosadit je na generálmajory, kteří stáli v čele správních obvodů.

Na Cromwellovu vnitřní politiku bylo pohlíženo rozporuplně, na mezinárodní scéně však, jak už jsem zmínila, slavil úspěchy. Po smíru s Nizozemskem a obchodních dohodách s Portugalskem, Švédskem a Dánskem obrátil pozornost ke Španělsku. Koloniální válka proti Španělsku nebyla ovšem tak jednoduchá, jak si Cromwell zpočátku myslel. Válka v Karibském moři nepřinášela ani územní zisky ani finanční prospěch.⁷⁵ Místo jednoduché a výnosné války bylo nutné vést válku zdlouhavou a nákladnou, která oslabilo i tak dost tíživé finanční postavení protektorátu. I přesto, že Cromwell vynaložil veškeré úsilí, aby výdaje snížil, rozpočet měl stálý schodek. Roku 1655 se vyšplhal do výše sedm set osmdesát jeden tisíc liber šterlinků. Daně, které nebyly schváleny parlamentem, se vybíraly velmi těžko. Londýnská City odmítala Cromwellovi i sebemenší úvěry. K stížnostem obchodníků, kteří přišli o výnosný španělský trh, se přidala i nespokojenost vojáků, jimž nebyl po několik měsíců vyplácen žold.⁷⁶ Vlivem finanční tísně tedy Cromwell v červenci rozhodl o konání nových parlamentních voleb.⁷⁷

První zasedání nového parlamentu zahájil řečí dne 17. srpna 1656. Ve svém projevu žádal poslance, aby schválili a dali mu k dispozici značné finanční prostředky, nedotýkali se režimu generálmajorů a jednotně spolupracovali.⁷⁸ Parlament se sice svou skladbou podobal předchozímu, zaujal však k lordu protektorovi vlídnější postoj. Byl velmi produktivní a ochotný spolupracovat. Oliver Cromwell byl parlamentem zvolen lordem protektorem (do té doby byl pouze jmenován), poslanci prohlásili za neplatné stuartovské nároky na anglický

⁷⁵ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 141-146.

⁷⁶ BARG, M. A. *Oliver Cromwell a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957. 266 s., s. 233.

⁷⁷ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 144.

⁷⁸ BARG, M. A. *Oliver Cromwell a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957. 266 s., s. 233.

trůn, schválili peněžní výdaje na válku se Španělskem a věnovali se i právní reformě, do které vkládal Cromwell mnoho nadějí.⁷⁹

V únoru 1657 vystoupil sir Christopher Packe s návrhem nové ústavy – tzv. Pokornou peticí a radou. Návrh obsahoval sérii ustanovení, vytvořených podle vzoru Nástroje vlády, z nichž většina prošla parlamentem rychle a bez způsobení jakýchkoliv rozporů. Ústavní zásady, se kterými Cromwell vystoupil před shromážděním 12. září 1654, byly zachovány a garantovány.⁸⁰ Parlament tomuto podnětu věnoval pozornost a po měsíci jednání předložil Cromwelloy vylepšenou formu Pokorné petice a rady, ve které mu nabízel královský titul.⁸¹ Poslanci věřili, že přijetí titulu by přineslo upevnění vnitřní politiky. Nebyl to však jediný důvod. Parlament se tímto krokem snažil omezit Cromwellovu závislost na generálech a zredukovat tak počet a vliv armády.⁸² Většina řadových vojáků, stejně jako mnoho vyšších armádních důstojníků, byla proto silně proti obnovení monarchie. Mezi odpůrce mimo jiné patřili John Lambert, pravděpodobně nejmocnější člen Státní rady a doposud blízký Cromwellův spolupracovník, a John Disbrowe a Charles Fleetwood, oba členové Státní rady a Cromwellovi příbuzní. Obavy, že by se mu důstojníci tohoto kalibru postavili aktivně na odpor nebo přinejmenším pouze nečinně přihlíželi, stejně jako strach z nepokojů mezi řadovými vojáky způsobily, že Cromwell upřednostnil armádu před buržoazií a královský titul odmítl.⁸³ Na druhou stranu toto odmítnutí vykompenzoval obnovením Horní sněmovny, souhlasem s okázalým uvedením do funkce lorda protektora a odstraněním některých důstojníků. Pokorná petice byla přijata v květnu 1657 a následující měsíc byl Oliver Cromwell slavnostně uveden do úřadu lorda protektora.⁸⁴

Přijatý akt přinesl změnu dosavadního právního zakotvení protektorátu a snahu o smír s parlamentem. Funkce lorda protektora byla dědičně a doživotně potvrzena Oliveru Cromwelloy. Získal pravomoc jmenovat se souhlasem Dolní

⁷⁹ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 154.

⁸⁰ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 194.

⁸¹ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 152.

⁸² HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 156.

⁸³ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 196.

⁸⁴ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 156.

sněmovny členy znovuobnovené Sněmovny lordů, jejichž počet neměl být vyšší než sedmdesát a nižší než čtyřicet. Parlament měl být svoláván alespoň jednou za tři roky. O vyloučení poslanců z parlamentu neměl rozhodovat nikdo jiný než komora, jejíž byl dotčený členem. Pokorná petice a rada zakotvila zásadu, že daně mohou být stanoveny pouze na základě zákona a výše každoročních výdajů státního rozpočtu na armádu, loďstvo a státní aparát nesmí přesáhnout částku v tomto dokumentu určenou. Nejvyšší úředníci a soudci dvou nejvýznamnějších soudů museli být schváleni parlamentem. Pokorná petice a rada představovala kompromis mezi parlamentem a lordem protektorem. Generál Lambert, autor Nástroje vlády, se na protest proti přijetí Petice zřekl všech svých funkcí. Cromwell tak na jednu stranu přišel o nejbližšího spolupracovníka, na druhou stranu si tím zajistil širší podporu pro svou vládu. Projevila se zejména odhlasováním pravidelných měsíčních příjmů ve výši tři sta čtyřicet tisíc liber.⁸⁵

Poslední rok Cromwellova života byl plný těžkých zklamání. Za prvé hrozil kolaps státním financím. Příjmy do státní kasy klesaly, zatímco výdaje na zahraniční politiku závratně rostly. Další ránu uštědřil Cromwellovi parlament. Opozice, která získala díky republikánům převahu, prosadila řadu opatření omezujících moc lorda protektora. Spory vyvrcholily v únoru 1658, kdy svůj poslední parlament rozpustil. Vlivem stáří se Cromwell uzavíral do sebe, chyběla mu jistota, aktivita a rozhodnost.

Patrně v důsledku smrti své nejoblíbenější dcery Alžběty upadl na počátku srpna do těžké melancholie. 21. srpna ho postihl záchvat malárie. I když se jeho zdravotní stav o několik dní později zlepšil, 27. srpna ho záchvat přepadl znovu a s mnohem větší silou. Nemoci ještě několik dní vzdoroval, ale nový záchvat malárie v noci z 2. na 3. září zlomil jeho poslední síly. Oliver Cromwell zemřel 3. září 1658.

Novým lordem protektorem byl jmenován jeho syn Richard Cromwell. Armáda vystoupila proti nově zvolenému parlamentu a zemi hrozila nová občanská válka. Richard ustoupil armádě, rozpustil parlament a rezignoval na funkci lorda protektora. Důstojníci obnovili Kusý parlament z roku 1653. Armáda v té době však již nebyla jednotná jako dřív. Generál Monk se svými vojáky vyrazil v prosinci na pochod do Londýna, aby bránil Kusý parlament před Lambertem, jenž se považoval za Cromwellova nástupce v čele armády.

⁸⁵ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 113.

Lambertova armáda se vlivem nedostatku financí rozpadla, generál Monk triumfálně vstoupil do Londýna a zahájil jednání s Karlem Stuartem.⁸⁶

Nově zvolený parlament se poprvé sešel v dubnu 1660 a vyzval Karla Stuarta k návratu na anglický trůn. Ten ještě před svým návratem na trůn slíbil budoucím členům tzv. kavalírského parlamentu řadu ústupků v dokumentu nazvaném Bredská deklarace.⁸⁷ 29. května 1660 se vrátil do Londýna a monarchie byla obnovena. Karlova korunovace se konala ve Westminsterském opatství 23. dubna 1661.⁸⁸

Po restauraci Stuartovců se Oliver Cromwell stal symbolem revolučních ohavností. Jeho mrtvé tělo bylo vyndáno z hrobu a za značného nadšení velké masy diváků oběšeno v polích u Westminsteru. Tentýž den byla Cromwellova mrtvola sundána ze šibenice a posmrtně popravena setnutím hlavy. Jeho hlava byla naražena na kůl a vystavena na střeše Westminsterského paláce. Spolu s hlavami ostatních „královrahů“ zde byla po celá desetiletí.⁸⁹

Jako hlava státu učinil Oliver Cromwell mnoho věcí, jež se zdají být v rozporu s jeho dřívějšími voláními po spravedlnosti a svobodě a někdy se až znepokojivě přibližovaly politikám Karla I. I když jen zřídka, stávalo se, že se uchýlil k uvěznění odpůrců režimu, aniž by předtím proběhl jakýkoliv soudní proces, byl zodpovědný za zavedení správního systému řízeného generálmajory, doplněného neobvyklou a neparlamentní daní vybíranou od bývalých rojalistů, a nebral ohledy na některá práva a privilegia parlamentu, obzvláště v říjnu roku 1654, kdy ho nechal zavřít a nařídil novou prověrku jeho členů, čímž účinně vyloučil velké množství vzpurných poslanců. Ačkoliv při svých slavných proslovech byl výřečný a působivý, měl také nepříjemnou schopnost události překroutit. Mnoho obvinění, které ve svých proslovech udělal, bylo jednoznačně nespravedlivých a některé mohly být úmyslně nepravdivé. Jakkoliv hodně si myslel, že vykonává boží vůli a pracuje pro větší blaho národa a jeho lidí, je nemožné vyhnout se závěru, že lord protektor a celý jeho režim mu byli nedobrovolně vnučeny a přežívaly jen díky podpoře armády. Nástroj vlády byl

⁸⁶ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 157-164.

⁸⁷ SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7, s. 422-423.

⁸⁸ Charles II of England. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 30.3.2002, last modified on 14.10.2011 [cit. 2011-10-15]. Dostupné z WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_II_of_England.

⁸⁹ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 165.

vypracován a zaveden armádou, Pokorná petice a rada parlamentem, jehož členové byli zvoleni na základě omezeného volebního práva, a poté ještě očištěným od nepohodlných poslanců. Zároveň mnoho z Cromwellova díla jako protektora buď selhalo již během jeho života, nebo zkolabovalo brzy po jeho smrti. Jeho další cíl, reforma, dopadl ještě hůř. Když Cromwell zemřel, hřešit bylo stále běžné, malý pokrok byl učiněn v právní reformě a tolik vychvalovaná svoboda svědomí podnítila náboženskou roztržičnost a vyvolala nepřátelskou odezvu. Argumenty hovořící proti Cromwellovi jsou tedy silné.

Existuje však také pozitivní stránka protektorátu a Cromwella jako lorda protektora. Ne všechny úspěchy režimu byly v letech 1659-1660 smazány a několik z nich zanechalo trvalý a prospěšný odkaz. Svoboda svědomí, tolik drahá Cromwellovu srdci, podpořila míru protestantské plurality tak silně, že státní náboženství již nikdy nezískalo náboženský monopol a o generaci později byl protestantismus oficiálně uzákoněn. Zahraniční politika protektorátu, opět oblast, ve které, jak se zdá, hrál Cromwell rozhodující osobní roli, přinesla národu územní zisky, mnoho z nich mu zůstalo ještě po několik dekád nebo staletí a ukázalo se extrémně hodnotných, a mezinárodní sebevědomí a prestiž, což pravděpodobně položilo základy pro pozdější úspěchy. Podobně protektorova práce sjednotit Skotsko a Irsko s Anglií v politických a správních vztazích, stejně jako jeho dřívější vojenská tažení, přispěly k pozdějšímu trvalejšímu spojení. Protektorova pověst byla také založena na jeho slušnosti. Nikdy neztratil smysl pro lidskost, uvědomění slabosti svojí i ostatních a odpovídající soucitění pro své muže. Nepůsobil dojmem moci chtivého, egoistického, bezcitného tyrana. Bylo-li to možné, snažil se vždy najít kompromis a urovnat spory, raději získat aktivní podporu nebo pasivní souhlas než oporu vynucovat a potlačovat odpor. S částečným úspěchem se mu podařilo urovnat rozpory z občanské války a přinést mír, jednotu a urovnání těchto sporů. Je ke Cromwellovu dobru, že nikdy neztratil zápal reformovat společnost, chuť vymýtit hříchy, poslání zajistit zemi zaslíbenou. Jakkoli marná se tato vidina mohla zdát během jeho života a jakkoliv zvláštní, vzdálená a téměř nepochopitelná se může jevit současné generaci, byl to tento idealistický prvek, který nutil Cromwella usilovat o zlepšení společnosti a jejích jedinců a který znamenal, že ne jako mnoho porevolučních vůdců předtím a poté,

se nikdy nestal zkorumpovaným, moci chtivým, sobeckým ničitelem. Pokud selhal, učinil tak s noblesou.⁹⁰

⁹⁰ GAUNT, P. *Oliver Cromwell*. 1.vyd. Blackwell Publishing. 1997. 272 s. ISBN 978-0-631-20480-0, s. 204-206.

3. Právo anglické

3.1. Právní systémy

Právo (vnitrostátní) je téměř vždy platné jen na určitém území, a to obvykle na území státu, z jehož svrchovanosti se odvozuje. Právo jednotlivých států je více či méně rozdílné. Přesto však existují ve světě dva základní systémy práva, tj. právní systém kontinentální a právní systém angloamerický. Právo téměř všech států světa lze podřadit pod jeden z dvou uvedených typů. V některých státech se s nimi pak mísí systém práva islámského. Vedle nich existují země s právem atypickým nebo smíšeným. Zejména v Africe pak nalezneme státy, kde částečně platí i domorodé právo zvykové.

Kontinentální právo je právní systém, který vznikl na evropském kontinentu (odtud pochází jeho název) na základě recepce římského práva. Kontinentální právní systém je charakteristický svou psanou formou a vyloučením soudcovské tvorby práva. Soudce tedy svými rozhodnutími právo nevytváří, ale pouze nalézá. Kontinentální právo se cestou kolonizace rozšířilo i mimo Evropu.

Angloamerický právní systém vznikl v Anglii a vlivem osidlování se rozšířil do celé tehdejší britské říše. Angloamerický systém práva se původně nazýval common law. Státy, které se postupně osamostatnily z britské nadvlády, převzaly tento právní systém a ve své podstatě zachovaly. Výjimku pak představují Spojené státy americké, jejichž právní systém se od anglického common law značně odklonil. Následkem toho se systém common law začal nazývat právním systémem angloamerickým a dělíme ho na dva podsystémy práva anglického a práva amerického. Pro angloamerický právní systém je charakteristická soudcovská tvorba práva. Soudce právo nejen nalézá, ale i tvoří. Kromě soudcovského práva jsou součástí tohoto systému i právo zákonné, obyčeje a právní literatura. Nalezneme ho ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska, Spojených státech amerických, Kanadě, Austrálii, Novém Zélandu a v dalších zemích Commonwealthu.

3.2. Právní prameny anglického práva

V Anglii platí více druhů právních pramenů. Pramenem práva je forma, v níž je právo vyjádřeno. Charakteristickým, ne však výlučným, právním pramenem je v Anglii právo soudcovské, které se dělí na common law a equity.

Dále zde platí množství zákonů různého stáří, obyčejové právo a občas se setkáme i s literaturou jako pramenem práva.

V Anglii jsou tedy za prameny práva uznávány:

- právo soudcovské;
- právo zákonné;
- právo obyčejové;
- právní literatura.

Právo zákonné se svou povahou nejvíce podobá „kontinentálnímu“ chápání právních pramenů. V angloamerickém právním systému je však na rozdíl od něj chápán obecněji. Zákon představuje jen jakýsi základ, který je dotvářen rozhodnutími soudu. Obyčejové právo nevzniká jako výsledek zákonodárné činnosti, nýbrž se ve společnosti vytváří samovolně dodržováním jistých obyčejů, o jejichž závaznosti panuje obecné přesvědčení. Právní obyčeje stejně jako právní literatura jsou dnes pokládány za právní pramen okrajového významu.⁹¹

3.3. Common law a equity

Základy formování soudcovského práva položil Jindřich II. (1154-1189). Jindřich II. podporoval rozšíření soudní pravomoci královských soudců, které aplikovaly common law, aby omezil jurisdikci šlechty. Dosavadní partikulární právo a obyčeje byly postupně nahrazovány common law, které se tak stalo právem obecným. Královské soudy byly zárukou tzv. „lepší spravedlnosti“. Jejich soudci byly profesionálové s právníkem vzděláním, jejichž nestrannost a rovnost nebyla ovlivněna místními vztahy. Dvanáctičlenná porota zaručovala sporným stranám, že právo nebude překrouceno. Řízení před královskými soudy bylo také rychlejší.⁹² Občanova možnost předstoupit se svým sporem před královský soud nebyla zpočátku jeho právem, ale privilegiem, jež mu bylo uděleno. Toto privilegium se nazývalo writ.⁹³

Co je to tedy writ? Writ představuje královský příkaz, jímž se zahajuje soudní řízení. Vydával ho lord kancléř pod velkou pečetí ve jménu krále. Byl určen většinou šerifovi hrabství, ve kterém se nacházely dané nemovitosti, nebo byl spáchán protiprávní čin, a obsahoval konkrétní jména sporných stran, tj.

⁹¹ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1, s. 91-96.

⁹² SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7, s. 397-403.

⁹³ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1, s. 96.

žalujícího a obviněného. Příkladově adresátovi, jak má v daném případě postupovat. Primárně musel žalobce získat královský writ a až pak mohla být sepsána žaloba. Originální královský writ tedy nebyl žalobou, ale poskytoval právo žalovat. Zprvu byly writy chápány jako určité privilegium či milost, která byla poskytována individuálně. Postupně vznikl obsáhlý systém obecných writů pro určité případy a v nové kauze se postupovalo podle vhodného již existujícího writu. V zásadě odlišných případech bylo ovšem nutné získat nový writ. To bylo možné jen do roku 1285, kdy byl vydán Druhý Westminsterský Statut. Zakázal vytváření nových královských writů a počet již existujících writů se ustálil asi na dvou stech.

Vedle královských writů existovaly i writy soudní. Soudní writ byl písemný příkaz, který nařizoval provést určitý právní úkon nebo uděloval plnou moc k vykonání daného úkonu. Adresátem mohl být šerif, soud, biskup, soudní úředník, obžalovaný nebo jiný subjekt. Mezi mnohé soudní writy patřily např. příkaz šerifovi, aby získal záruku, že se obviněný ve vazbě objeví u soudu, příkaz šerifovi, aby nechal vypátrat nezvěstného obžalovaného, příkaz k předvedení obžalovaného k vyslechnutí rozsudku, příkaz zadržet obžalovaného dokud nezaplátí pokutu, příkaz k vykonání trestu velké množství dalších. Soudní writy byly vydávány po celou dobu průběhu soudního řízení dle potřeby konkrétního případu.⁹⁴ Druhý Westminsterský Statut se vztahoval pouze na královské writy, vydávání soudních writů nebylo nikterak omezeno.

Společenský a obzvláště hospodářský život se postupem doby stával rozmanitější, systém common law nebyl dostatečně flexibilní a vznikaly tak spory, pro něž neexistovaly obecné soudní writy a nové od roku 1285 vytvářeny být nemohly. Občané, jejichž spory nemohly být vyřešeny podle common law, se obraceli na krále a ten přenechával rozhodování takovýchto při lordu vysokému kancléři, druhému nejmocnějšímu muži po králi. Lord kancléř rozhodoval spory podle spravedlnosti, tj. podle equity. Zpočátku existoval pouze jeden equitní soud, později došlo k rozšíření. Vedle královských soudů, které aplikovaly common law, tak postupně vznikly soudy kancléřské rozhodující podle equity.⁹⁵ Equitní proces se od procesu common law vyznačoval několika odlišnostmi. K zahájení soudního řízení před lordem kancléřem nebylo zapotřebí získat writ, stačilo

⁹⁴ SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7, s. 404-405.

⁹⁵ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1, s. 96-97.

podání žalobního důvodu v písemné formě. Následovalo předvolání pod hrozbou pokuty, pokud se obžalovaný nedostaví k soudu, aby vypovídal o daných obviněních a jiných skutečnostech. Po nedostavení se nařídil lord kancléř obžalovaného uvěznit pro pohrdání soudem. Řízení u kancléřského soudu se nikdy neúčastnily poroty, lord kancléř rozhodoval otázku právní i skutkovou výhradně sám. Při rozhodování se řídil svým svědomím a nebyl závislý na dřívějších precedentech. Proces byl volný, bez pevných pravidel. Soudní proces u kancléřského soudu začal být pravidelně zaznamenáván až v polovině 16. století.⁹⁶ Z rozhodování soudců podle equity se postupně vytvořil druhý systém anglického soudcovského práva a existovaly tak vedle sebe dva odlišné soudní systémy. Vztah mezi common law a equity je vyjádřen zásadou „Equity follows the law“ (Equity sleduje právo). To znamená, že common law bylo právem primárním a equitní systém ho doplňoval a zdokonaloval.⁹⁷

V polovině 19. století přestal být writ chápán jako výsada poskytnutá sporné straně, aby mohla svou věc postoupit královskému soudu. Sporná strana měla nově právo získat writ, aby se mohla před soudem domáhat spravedlnosti. Došlo ke zrušení mnoha zastaralých procesních prvků, které řízení svazovaly. Proces byl zjednodušen a zmodernizován. Jelikož zahájení soudního řízení už nebylo podmíněno získáváním privilegia, královské soudy se staly soudy všeobecnými.⁹⁸ V letech 1873-1875 byly vydány zákony zvané The Judicature Acts, které sjednotily anglické soudnictví. Došlo ke sblížení common law a equity, ne však k jejich sjednocení.⁹⁹

3.4. Organizace anglického soudnictví

Organizace anglického soudnictví je značně složitá a od kontinentální justice se v mnohém liší. Soudní reformou z let 1873-1875 byly královské, equitní a církevní soudy sjednoceny a vznikl tzv. Nejvyšší soudní dvůr (The Supreme Court of Judicature). K reformním zákonům byl připojen Jednotný soubor procesních pravidel, tj. Rules of the Supreme Court, známý také jako White Book. Obsahoval procesní pravidla ovládající civilní řízení komentovaná na konkrétních

⁹⁶ SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7, s. 416-417.

⁹⁷ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1, s. 97.

⁹⁸ SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7, s. 446-447.

⁹⁹ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1, s. 97.

případech. Existuje také tzv. Green Book, ve které nalezneme procesní pravidla krajských soudů.¹⁰⁰

Nejvyšší soudní dvůr je dvouinstanční a skládá se z Vysokého soudního dvora (High Court of Justice), který působí jako soud první instance, a Odvolacího soudu (Court of Appeal). Vysoký soudní dvůr je rozdělen do tří oddělení: Family Division (rodinné oddělení), Chancery Division (rodinné oddělení) a Queen's Bench Division (oddělení královniny lavice), popř. vládne-li král, King's Bench Division (oddělení královy lavice). Rodinná divize rozhoduje jen ve věcech rodinného práva, např. osvojení, poručnictví, výživné a výchova mladistvých; a o rozvodech. Kancléřské oddělení je nástupce kancléřských soudů. Je věcně příslušný k rozhodování o žalobách týkajících se pozemkového vlastnictví, obchodních společností, úpadků, trustů a závětí. Oddělení královniny (královy) lavice rozhoduje všechny zbylé civilní kauzy patřící do kompetence Vysokého soudního dvora, např. spory ze smluvních závazků, z civilních deliktů a žalob na vydání věci. Soudci Vysokého soudního dvora jsou jmenováni královnou na návrh předsedy vlády a lorda kancléře. V čele stojí Lord Chief of Justice, kterým je v současné době Sir Igor Judge.¹⁰¹

Odvolání proti rozsudkům jednotlivých oddělení Vysokého soudního dvora projednává Odvolací soudní dvůr, který se dělí na dvě komory – civilní a trestní. Ačkoliv teoreticky mu předsedá lord kancléř, ve skutečnosti stojí v čele Master of the Rolls. Jedná-li se o řešení důležité právní otázky, je výjimečně připuštěn opravný prostředek – rekurz proti rozhodnutí Odvolacího soudu, o kterém rozhoduje Sněmovna lordů (House of Lords), jež je nejvyšší soudní instancí v Anglii. Soudní pravomoc má i právní komise tzv. Privy Council (Judicial Committee of the Privy Council), která funguje jako nejvyšší soudní instance ve vztahu k rozhodnutím soudů některých zemí Britského společenství národů.

Na rozdíl od českého soudního systému jsou anglické civilní soudy a trestní soudy od sebe institucionálně diferencovány. Pravomoc v trestních věcech má Korunní soud (Crown Court), který sídlí v Londýně a zasedá přibližně v devadesáti dvou městech po celé Anglii a Walesu, a koronerův soud (Crown Court)

¹⁰⁰ SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7, s. 442-443.

¹⁰¹ SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7, s. 462.

Court), jenž je soudem obžalovacím. Omezenou trestněprávní kompetenci má i Queen's (King's) Bench Division.

Vedle soudů centrálních, kterými jsem se dosud zabývala, existují i soudy venkovské. Tyto soudy jsou značně různorodé. Patří mezi ně zejména hrabské soudy (county courts), tzv. magistrates' courts a další.¹⁰² Hrabské soudy rozhodují jako prvostupňové v civilních věcech. Jejich věcná příslušnost je ohraničena výší peněžní částky předmětu sporu. Trestněprávní pravomoc mají tzv. magistrates' courts, nazývané také jako policejní soudy, které představují nejnižší stupeň anglického soudnictví.¹⁰³

3.5. Základy anglického práva

Po stručném znázornění organizace anglického soudnictví se přesunu k vysvětlení zásady stare decisis, na které je založeno anglické soudcovské právo. Angličtí soudci se při řešení kauz řídí zásadou stare decisis, jež bývá překládána jako setrvat při rozhodnutém. Tato zásada stanoví závaznost precedentů pro další rozhodování v obdobných případech.

Co je to tedy precedent? Precedent je první soudní rozhodnutí v dané věci, které se, co se týče právního názoru v něm vysloveného, stává závazné pro obdobné případy v budoucnosti a tak i pramenem práva. I když angličtí soudci nemají povinnost své rozhodnutí zdůvodňovat, zpravidla tak činí. Odůvodnění rozsudku se skládá ze dvou částí, tzv. ratio decidendi (právní zdůvodnění rozhodnutí) a tzv. obiter dicta (vedlejší úvahy soudu). Závazně působí jen ratio decidendi. Precedent jako pramen práva zavazuje do budoucna jednak soud, který judikát vydal a musí se svým právním názorem řídit i při rozhodování příštích obdobných případů, jednak všechny soudy nižší. To znamená, že precedent vytvořený Sněmovnou lordů zavazuje jak ji samotnou, tak i všechny ostatní anglické soudy; precedent vytvořený Odvolacím soudním dvorem je právně závazný nejen pro tento soud, ale i pro všechna oddělení Vysokého soudního dvora. Ze vzájemné vážnosti respektují jednotlivá oddělení Vysokého soudního dvora navzájem své precedenty. Jedinou výjimku představuje Sněmovna lordů, která se mimořádně nemusí řídit svými předchozími rozhodnutími. Tím, že se

¹⁰² KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1, s. 97-98.

¹⁰³ SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7, s. 463-464.

v dané věci odchýlí od svého předchozího rozhodnutí, změni precedent pro všechny ostatní anglické soudy.

Se zásadou *stare decisis* úzce souvisí zásada rozlišovací (*distinguishing*). Při řešení konkrétního případu se musí anglický soudce rozhodnout, zda použije soudní precedent, to znamená, zda podřadí konkrétní skutkovou podstatu pod skutkovou podstatu precedenční, nebo zda bude toho názoru, že konkrétní případ se od předchozího precedenčního již rozhodnutého případu liší. Rozhodne-li tedy soudce, že konkrétní kauza je i přes svou podobnost s předtím precedenčně judikovaným případem jiná, odliší tak věc od tohoto precedentu a vydá rozsudek na něm nezávislý. To pomáhá vyvrátit přesvědčení o neschopnosti anglického precedenčního práva přizpůsobit se změnám a jistém formalismu.¹⁰⁴

¹⁰⁴ KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1, s. 98-99.

4. Nástroj vlády

4.1. Obecná charakteristika

Nástroj vlády se zapsal do historie jako první psaná ústava v anglických dějinách a zároveň jako ústava, jež započíná nové období tzv. protektorátu.¹⁰⁵ S návrhem nové ústavy předstoupil jeho autor John Lambert před důstojnickou radu 13. prosince 1653, den po rezignaci Barebonesova parlamentu.¹⁰⁶ John Lambert byl spíše vojákem než politickým teoretikem. Jeho dílo bylo tudíž kompilací a neobsahovalo příliš původního, vzniklo sloučením starších ústavních návrhů. Největší inspirací byly Lambertovi Články návrhů (Heads of Proposals) z roku 1647. Nová ústava byla přijata 15. prosince 1653. Tento dokument vnesl do chaotických anglických poměrů zřetelné zdokonalení ústavnosti. Jasněji vytyčil hranice mezi výkonnou a zákonodárnou mocí.¹⁰⁷ V čele státu podle ústavy stanul lord protektor, jímž se stal doživotně Oliver Cromwell. Do této funkce byl slavnostně uveden 16. prosince 1653. Nástroj vlády se věnoval především dělbě moci mezi lordem protektorem, Státní radou a parlamentem.¹⁰⁸ Nejvyšší zákonodárná moc byla ústavou svěřena lordu protektorovi spolu s parlamentem a o nejvyšší výkonnou moc se dělil lord protektor se Státní radou, třetím z nejvyšších státních orgánů.¹⁰⁹ Nástroj vlády převzal některé předchozí změny anglického ústavního uspořádání, včetně tříročního zákona či práva lorda protektora vyhlášovat daně pouze se souhlasem parlamentu. To ale na druhou stranu vykompenzoval článek XXVII., který stanovil stálý roční výnos daní na vydržování armády a vládních úřadů. Parlament byl i nadále jednokomorový. Ústava přinesla také novou úpravu volebního práva, jehož charakteristickými rysy byly majetkový cenzus a politická a náboženská omezení. Její součástí také bylo ustanovení o náboženské svobodě. Některá ustanovení byla ale jen teoretická a

¹⁰⁵ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 261.

¹⁰⁶ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 108.

¹⁰⁷ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 130-131.

¹⁰⁸ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 261.

¹⁰⁹ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 109.

fakticky moc zůstala v rukou Olivera Cromwella a důstojníků.¹¹⁰ Nástroj vlády byl nahrazen Pokornou peticí a radou, která byla přijata 25. května 1657.

4.2. Právní analýza

Přestože se vžil název protektorát, zůstalo v Anglii, Skotsku a Irsku dle nové ústavy republikánské státní zřízení.¹¹¹ Nejvyšší zákonodárná moc Republiky Anglie, Skotska a Irska příslušela jedné osobě nazvané lord protektor a lidu shromážděnému v parlamentu.¹¹² Spojení jedné osoby a parlamentu nebylo ničím novým, ale kopírovalo ustanovení Článků návrhů. O nejvyšší zákonodárnou moc se tedy dělili lord protektor a jednokomorový parlament. Základní nařízení lorda protektora a Státní rady dodatečně schvaloval parlament. Naproti tomu lord protektor neměl právo vetovat zákony, které přijal parlament. Svým souhlasem mohl maximálně přijetí o dvacet dní oddálit. Tak měla vzniknout rovnováha sil uvnitř státu, která by znemožnila mocenskou převahu parlamentu nebo lorda protektora, tzv. systém checks and balances. Po rezignaci Barebonesova parlamentu se jediným mocenským činitelem v zemi stala armáda. Není tedy divu, že lordem protektorem se stal vrchní velitel armády, jímž byl Oliver Cromwell. Do úřadu lorda protektora slavnostně nastoupil 16. prosince 1653.¹¹³

Zatímco článek I. Nástroje vlády se věnoval moci zákonodárné, článek II. byl zaměřen na moc výkonnou. Nejvyšší výkonná moc byla svěřena do rukou lorda protektora spolu se Státní radou. V oblastech administrativy, správního uspořádání, financí a dalších musel lord protektor žádat její souhlas.¹¹⁴ Počet členů Státní rady neměl být vyšší než jednadvacet ani menší než třináct.¹¹⁵ Jmenování byli lordem protektorem. Návrhy na obsazení Státní rady mu předkládal parlament společně se Státní radou.¹¹⁶ Tato instituce měla na řízení státu větší podíl než jakákoliv jiná královská Rada předtím nebo potom. Na rozdíl

¹¹⁰ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 261.

¹¹¹ ŠLAIS, Jiří. *Anglické zákonodárství za Cromwellova protektorátu*. Plzeň, 2002. 60 s. Diplomová práce. ZČU, Fakulta právnická, Katedra právních dějin, s. 42.

¹¹² KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 109.

¹¹³ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 130-131.

¹¹⁴ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 108-113.

¹¹⁵ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8, s. 161.

¹¹⁶ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 109.

od svých královských předchůdců, kteří Tajnou radu spíše opomíjeli a k jejímu mínění nepřihlíželi, musel Cromwell coby lord protektor při výkonných rozhodnutích brát stanoviska Státní rady vážněji.¹¹⁷ Výkonná moc se upevnila a získala na pružnosti a rozhodnosti.¹¹⁸

Článek III. Nástroje vlády upravoval protektorovy rozsáhlé pravomoci v oblasti jak vnitřní, tak i zahraniční politiky. Z velké části převzal dosavadní pravomoci panovníka. Všechny úřední výnosy, soudní řízení, ordonance, převody majetku a další záležitosti se prováděly jménem lorda protektora, od kterého také pocházely všechny úřady, udílel řády a tituly. Byl oprávněn udělovat s výjimkou vraždy a velezrady milost, měl výhradní právo zabavovat majetek bez náhrady ve veřejném zájmu a náležela mu vláda nad Anglií, Skotskem a Irskem a državami ve všech záležitostech podle doporučení Státní rady, této ústavy a zákonů.¹¹⁹

Vrchním velitelem armády, loďstva a milicí zůstal i nadále Oliver Cromwell. Formálně se však o dohled nad ozbrojenými silami a milicemi dělil s parlamentem, případně se Státní radou, pokud parlament zrovna nezasedal. Zatímco článek IV. stanovil, že během parlamentního zasedání může lord protektor rozkazovat a velet místním milicím, armádním a námořním silám pouze se souhlasem parlamentu, zároveň také deklaroval, že v době absence parlamentu potřeboval lord protektor souhlas Státní rady k rozkazování a velení milicím, bez jakékoliv zmínky o ozbrojených silách. Je otázkou, zda ústava vyvolala rozdíl mezi milicemi představujícími místní obranou jednotku Anglie a Walesu na částečný úvazek a pravidelnými ozbrojenými silami dávající protektorovi volnější ruku k jejich nasazení v době, kdy parlament nezasedal, náhodou nebo úmyslně. Dle Nástroje vlády byl parlament povinen obstarat dostatek finančních prostředků na vytvoření a udržování stálé armády o počtu deset tisíc koní a jezdců a dvacet tisíc mužů pěchoty.¹²⁰

Lord protektor byl dle článku V. zodpovědný za vedení zahraniční politiky. Nástroj vlády mu v této politické oblasti poskytoval dostatek svobody a nezávislosti, což se ukázalo jako správné rozhodnutí. Oliver Cromwell byl na

¹¹⁷ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 113.

¹¹⁸ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 134.

¹¹⁹ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 109.

¹²⁰ PLANT, David. *British Civil Wars and Commonwealth website* [online]. 2007 [cit. 2011-11-01]. Instrument of Government 1653. Dostupné z WWW: <<http://www.british-civil-wars.co.uk/glossary/instrument-government.htm>>.

mezinárodní scéně úspěšný a získal si respekt ostatních evropských mocností. Nová ústava však stanovila dvě výjimky z jeho nezávislého rozhodování o zahraniční politice. Uzavření míru nebo vyhlášení války bylo podmíněno většinovým souhlasem Státní rady. Tak například 5. dubna 1654 byla uzavřena mírová smlouva o ukončení války s Nizozemím, které předcházela souhlas Státní rady.

Podle ústavy se bez všeobecného odhlasování v parlamentu nesměly zákony měnit, dočasně pozastavovat, rušit nebo prohlašovat za neplatné. Pouze parlament mohl přijímat nové zákony a uvalovat na lid daně, poplatky nebo cla. Výjimku z tohoto ustanovení uváděl článek XXX., který stanovil, že lord protektor měl za souhlasu většiny Státní rady právo vybírat peníze pro potřeby armády až do prvního zasedání parlamentu a mohl přijímat zákony a ordonance, bylo-li to nezbytné, do té doby než byla projednána v parlamentu.

Zásady obsažené v Nástroji vlády měly být završeny až svoláním nového parlamentu, který měl stát po boku lorda protektora. V létě roku 1654 se konaly nové parlamentní volby, které přinesly překvapivý výsledek. První protektorátní parlament se svou politickou a sociální strukturou velmi podobal Dlouhému parlamentu ze čtyřicátých let. První zasedání, kterému předcházelo vyloučení zhruba devadesáti poslanců odmítajících věrnost protektorátu¹²¹, se konalo 3. září 1654. Stejně jako Dohoda lidu a Články návrhů i Nástroj vlády zakotvil pravidelné volby do parlamentu, na rozdíl od návrhů z období občanské války však stanovil svolávat tento orgán ne jednou za dva roky, ale jednou za tři roky.

Parlament měl ústavní právo zasedat minimálně pět měsíců. Během této doby nesměl být bez vlastního souhlasu odročen, prodloužen nebo rozpuštěn. Toto pětiměsíční období se počítalo od prvního zasedání.¹²² Cromwell toto právo při rozpouštění obou protektorátních parlamentů dodržel, první parlament právě vlivem Nástroje vlády rozpustil právě až po uplynutí pětiměsíční lhůty.

První protektorátní parlament byl svolán v souladu s Nástrojem vlády a skládal se z jedné komory čtyř set anglických a waleských poslanců a dalších třiceti reprezentantů ze Skotska a rovněž třiceti zástupců z Irska. Jednalo se o

¹²¹ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 134.

¹²² BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8, s. 161.

první parlament, ve kterém bylo reprezentováno Skotsko a Irsko.¹²³ Předsedou parlamentu se stal Willim Lenthall.¹²⁴

Volby měli v jednotlivých hrabstvích na starosti šerifové a v jednotlivých městech starostové. Byli povinni do dvaceti dnů po zmíněných volbách oznámit jména zvolených osob Kancléřskému soudu. Šerifové a starostové, kteří nesplnili svoji povinnost, byli následně potrestáni.¹²⁵

Aktivní a pasivní volební právo do prvních čtyř protektorátních parlamentů bylo odepřeno všem rojalistům, kteří se podíleli na válce proti parlamentu.¹²⁶ Tento zákaz se nevztahoval na osoby, které byly od té doby ve službách parlamentu a kterým bylo dáno osvědčení o jejich dobrých úmyslech.¹²⁷ Za porušení tohoto zákazu následovaly přísné peněžité tresty.¹²⁸

Kromě rojalistů byli z voleb do parlamentu jak po aktivní, tak po pasivní stránce navždy vyloučeni všichni ti, kdož se podíleli na povstání v Irsku nebo vyznávali římskokatolické náboženství.¹²⁹ První část tohoto zákazu byla ovlivněna irským povstáním z roku 1650, které Cromwell vojensky potlačil, a názory na irskou národnost. Tehdejší generace považovala Iry za divochy, nižší a nevychované tvory. Následkem tohoto omezení pak byla velmi nízká volební účast. Cromwell byl zastáncem náboženské svobody. Tolerance se však nevztahovala na vyznavače římskokatolického náboženství, což stanovila druhá část článku XV.¹³⁰ Vysoké peněžité tresty byly stanoveny rovněž za porušení tohoto zákazu.

Za poslance měly být zvoleny pouze osoby poctivé, bohabojné, dobrého chování a minimálně jednadvacet let staré. Zatímco požadavek jednadvaceti let u pasivního volebního práva byl jasný a jednoduše ověřitelný, zjistit, zda se jedná o

¹²³ PLANT, David. *British Civil Wars and Commonwealth website* [online]. 2007 [cit. 2011-11-01]. The First Protectorate Parliament. Dostupné z WWW: <<http://www.british-civil-wars.co.uk/glossary/instrument-government.htm>>.

¹²⁴ First Protectorate Parliament. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 26.4.2005, last modified on 17.10.2011 [cit. 2011-11-15]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/First_Protectorate_Parliament>.

¹²⁵ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 262-263.

¹²⁶ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8, s. 162.

¹²⁷ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 263.

¹²⁸ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 110.

¹²⁹ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 263.

¹³⁰ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 120.

osoby poctivé, bohabojné a dobrého chování, bylo mnohem složitější. Tohoto úkolu se kromě voličů zhostila i Státní rada, která měla právo podrobit poslance předběžné kontrole. Nástroj vlády tímto opatřením útočil na parlamentní svobody, když dával Státní radě právo vyloučit zvolené poslance na začátku každého zasedání.¹³¹ Ještě před zářijovým zasedáním prvního protektorátního parlamentu tak bylo vyloučeno 90 poslanců, kteří buď odmítli podepsat prohlášení věrnosti Commonwealthu a lordu protektorovi nebo patřili mezi známé předáky radikální opozice.¹³²

Nová ústava přinesla změnu volebního systému hned ve dvou směrech. Za prvé došlo k reorganizaci parlamentních volebních obvodů, což mělo dopad na strukturu parlamentu. Počet poslanců reprezentujících hrabství tak vzrostl v protikladu k poslancům z měst.¹³³ Za druhé bylo aktivní volební právo podmíněno vlastnictvím majetku ve výši alespoň dvě stě liber. Původní hranice čtyřiceti šilinků daní z půdy freeholdu ročně byla nahrazena hlediskem čistě majetkovým. Právo hlasovat měli pouze ti, jejichž movitý či nemovitý majetek dosahoval minimální výše dvě stě liber, bez ohledu na formu vlastnictví. Volební právo tak nově získali například copyholděři, kterým byla vrchností půda za plat propůjčena. Na druhou stranu o právo aktivně se účastnit voleb přišli nejchudší skupiny svobodných sedláků.¹³⁴ Nově zvolený parlament tedy reprezentoval především názory zámožné statkářské šlechty.¹³⁵

Všechny zákony, jež parlament přijal, putovaly k lordu protektorovi, který měl dvacet dnů od chvíle, kdy mu byly předloženy, na to, aby je schválil. Pokud s návrhy nesouhlasil nebo do zmíněných dvaceti dnů neudělil svůj souhlas, staly se i tak tyto návrhy zákony s uvedením protektorova nesouhlasu. Platnými zákony však byly pouze za předpokladu, že neobsahovaly nic, co by bylo v rozporu s ustanoveními Nástroje vlády.¹³⁶

¹³¹ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 115.

¹³² HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 134.

¹³³ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 127.

¹³⁴ HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s., s. 134.

¹³⁵ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 127.

¹³⁶ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 264.

Články XXV. a XXVI. upravovaly způsob volby nových členů Státní rady. Pokud některý ze členů, stanovených ústavou, zemřel nebo odstoupil, navrhl parlament šest osob s potřebnými schopnostmi a vlastnostmi, z nichž většina Státní rady zvolila dva kandidáty a postoupila je lordu protektorovi, který měl za úkol z nich vybrat nového člena Státní rady. Pokud je parlament ve dvacetidenní lhůtě ode dne, kdy o tom byl srozuměn, nezvolil, jmenovala většina Rady tři adepty na neobsazené místo, z nichž lord protektor vybral jedince, který obsadil nově uvolněný post. V době, kdy parlament nezasedal, mohli ji lord protektor a Státní rada doplnit o ty osoby, jež pokládali za žádoucí, pokud počet jejích členů nepřesáhl dvacet jedna.¹³⁷

Nástroj vlády zakotvil pevný roční výnos pro udržování obrany jak na souši, tak i na moři. Zahrnovala deset tisíc koní a dragounů a dvacet tisíc pěšáků v Anglii, Skotsku a Irsku, kteří měli zabezpečit obranu a bezpečnost těchto zemí, a vhodný počet lodí strážících moře. Kromě toho byla vládě přiznána částka dvě stě tisíc liber ročně na zaplacení nutných výdajů na výkon spravedlnosti a dalších výloh. Článek XXIX. uváděl řešení pro případ, kdy odpadl důvod udržovat tak velkou armádu a loďstvo a došlo k jejich snížení. Peníze, jež se tím ušetřily, měly být použity pro veřejné účely. Přesný účel stanovili parlament nebo lord protektor se Státní radou, pokud parlament v té době nezasedal. Daně k úhradě nákladů tehdejších válek mohly být vybírány pouze se souhlasem parlamentu. Až do zasedání prvního parlamentu příslušela tato pravomoc lordu protektorovi, který tak mohl učinit jen se souhlasem většiny Státní rady. Měl tím zamezit nepokojům a nebezpečím hrozícím na moři i na souši. V případě nutnosti byl lord protektor také oprávněn přijímat zákony a ordonance pro mír a blaho svých národů, které platily až do doby, než byly projednány v parlamentu.¹³⁸

Funkce lorda protektora republiky Anglie, Skotska a Irska byla podle první protektorátní ústavy volitelná a nikoliv dědičná. Po smrti lorda protektora měla jeho nástupce zvolit Státní rada. Lordem protektorem těchto národů se stal Oliver Cromwell, vrchní velitel ozbrojených sil Anglie, Skotska a Irska.¹³⁹ Prohlášení Olivera Cromwella lordem protektorem nebylo žádným překvapením. Kdo jiný měl stát v čele republiky než vrchní velitel armády, jediného mocenského činitele

¹³⁷ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 264.

¹³⁸ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 264-265.

¹³⁹ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8, s. 162.

v zemi. Původní Lambertův ústavní návrh, který hovořil o králi, Cromwell jednoznačně zamítl. Královský titul odmítal i po zbytek života. Toto odmítnutí kompenzoval souhlasem ke slavnostnímu uvedení do funkce lorda protektora. Oliver Cromwell byl do funkce pouze jmenován, zvolen byl až druhým protektorátním parlamentem roku 1656. Ustanovení Nástroje vlády, které stanovilo volbu nového lorda protektora Státní radou, nebylo nikdy realizováno, neboť již za Cromwellova života byl přijat akt, který změnil dosavadní právní zakotvení protektorátu. Pokorná petice a rada mu svěřila pravomoc jmenovat osobu, která se po jeho smrti měla stát novým lordem protektorem řečených národů.¹⁴⁰ Oliver Cromwell jmenoval svého nástupce sám na smrtelné posteli. Stal se jím jeho syn Richard Cromwell. Článek XXXII. měl také zamezit návratu Stuartovců na anglický trůn.

Ve svém závěru se Nástroj vlády věnoval i ustanovení o náboženské svobodě. Náboženská tolerance patřila mezi Cromwellovy hlavní cíle. Za všeobecné náboženství považovala ústava puritánské pojetí křesťanského náboženství, jak je obsaženo v Písmu svatém.¹⁴¹ Cromwellova náboženská svoboda však nebyla neomezená. Vyslovil se k zákazu papeženství, prelátství a prostopášnosti. Náboženská tolerance se také netýkala těch, kteří zneužívali svobodu k obrovské škodě ostatních a narušovali tak veřejný mír. Toto omezení se týkalo především různých sekt, jejichž počet postupně rostl. Patřili mezi ně radikální sociniáni, unitáři, kvakeři a další. Naopak presbyteriány, independenty a babtisty, kteří byli po roce 1660 nemilosrdně pronásledováni, toleroval. Zastával názor, že hlavním zájmem je vnitřní osobní víra a nikoli vnější formy církve.¹⁴²

Ke státnímu náboženství nesměl být nikdo nucen ani tresty ani žádným jiným způsobem. Nedodržení tohoto ustanovení lze demonstrovat na případu kvakera Jamese Naylera. Kvakeři byli členové náboženské sekty, kteří odmítali platit desátky, smekat před vrchností, nestránili se násilných akcí a narušovali církevní bohoslužby. Nayler byl kvakerský misionář, který roku 1656 vjel do Bristolu na oslu, aby podpořen svými stoupenci předvedl Kristův příjezd do Jeruzaléma. Někteří poslanci sice odkazovali na článek XXXVI. Nástroje vlády a prohlásili, že nemají právo soudit Naylerovo chování. Byli však překřičeni

¹⁴⁰ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 113.

¹⁴¹ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4, s. 110.

¹⁴² COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 120-121.

parlamentní většinou, se kterou souhlasil i Cromwell. Nayler byl odsouzen k vypálení znamení (písmeno B na čele), provrtání jazyka, dvojímu zbičování a doživotnímu žaláři. Od roku 1656 do roku 1658 bylo pronásledováno a následně uvězněno až na devět tisíc kvakerů.¹⁴³

¹⁴³ COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8, s. 150-151.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo popsat Cromwellovu politickou kariéru a Nástroj vlády, dokument, který se stal právním základem jeho vlády nad Anglií, Skotskem a Irskem. Práci jsem rozdělila na dvě hlavní části.

V první části jsem nejprve zmínila významné momenty 15. a 16. století a uvedla tím hlavní postavu mé práce – Olivera Cromwella, kterému je věnována téměř celá první část. Poprvé nakouknul Oliver Cromwell do světa politiky v roce 1628, kdy byl zvolen poslancem za rodné hrabství Huntingdon. Stal se tak svědkem předložení Prosby o právo králi Karlu I. Aktivní politickou dráhu zahájil až jako člen Dlouhého parlamentu roku 1640, kdy působil v několika významných parlamentních komisích. Proslavil se však až svými vítězstvími v občanské válce, které mu zajistily místo mezi předními osobnostmi té doby. Po vítězství v této válce a popravě krále Karla I. se stal Oliver Cromwell dočasným předsedou Státní rady, nového nejvyššího výkonného orgánu, a vrchním velitelem armády. Potlačil irské povstání, porazil Skoty v čele s Karlem Stuartem, synem popraveného krále, a roku 1653 s armádou za zády rozpustil vzpurný Kusý parlament. Anglie se najednou ocitla nejen bez krále, ale i bez parlamentu. Moc převzala Státní rada, která ustanovila nové shromáždění, tzv. Barebonesův parlament. Po jeho rezignaci v prosinci téhož roku přijal Cromwell Nástroj vlády, první psanou ústavu v anglických dějinách. Na jejím základě se stal lordem protektorem Anglie, Skotska a Irska. Tuto funkci zastával až do své smrti roku 1658. Během svého úřadování se zasloužil o úspěšnou zahraniční politiku, která Anglii přinesla respekt a prestiž na mezinárodní scéně. Rozpustil oba protektorátní parlamenty a provedl reorganizaci správy. Na druhou stranu výdaje na zahraniční politiku státu výrazně zhoršily stav státní poklady a reálně hrozil kolaps státních financí. Po Cromwellově smrti se jeho nástupcem stal syn Richard Cromwell, který však nedokázal zabránit restauraci Stuartovců.

V druhé části práce jsem se zaměřila na anglické právo a hlavně na Nástroj vlády, první anglickou psanou ústavu. Tento dokument rozdělil moc mezi lorda protektora, Státní radu a parlament. Upravoval jejich pravomoci a povinnosti. O nejvyšší zákonodárnou moc se dělil lord protektor s parlamentem a nejvyšší výkonná moc byla svěřena lordu protektorovi spolu se Státní radou. Nástroj vlády přinesl změnu volebního práva, které bylo postaveno na majetkovém cenzu a mnoha omezeních, a přesné datum svolání nového parlamentu, který nesměl být prvních pět měsíců rozpuštěn. Zmínil se také o náboženské svobodě.

Největším problémem při psaní této práce pro mě byl nedostatek odborné literatury a dokumentů v českém jazyce. Tento problém jsem se snažila kompenzovat informacemi z anglicky psaných zdrojů, které jsem si pořídila v zahraničí. Dalšími překážkami, se kterými jsem se musela vypořádat, byly rozdílné informace v jednotlivých zdrojích. Musela jsem proto data, čísla či jména porovnávat ve všech dostupných pramenech a použít informace nejčastěji uvedené.

Hlavní přínos mé diplomové práce spatřuji v rozšíření povědomí o osobě Olivera Cromwella a první psané anglické ústavě. Tato práce by měla přispět k pravdivému poznání Cromwellovy osobnosti, jež je často zkreslována a opomíjena.

Resumé

This thesis introduces Oliver Cromwell, one of the most important figures in English history, and the Instrument of Government, the first English written constitution. It is divided into four thematic chapters.

The first part of my thesis is a brief summary of English history of the 15th and the 16th century. It describes a period of the Wars of the Roses, dynastic civil wars for the English throne, and England under the Tudors and the first Stuarts.

The second chapter concentrates on Cromwell's life and career as a soldier and a politician. He spent first forty years of his life as an unknown rank of the middle gentry. His career started in 1640 when he was elected a Member of Parliament for Cambridge. He took part in the English Civil War on the side of Parliamentarians and quickly became one of the principal military leaders. After dismissing the Rump Parliament and the resignation of the Barebones Parliament in 1653 Cromwell was made Lord Protector of England, Wales, Scotland and Ireland by the Instrument of Government. Cromwell remained head of the state until his death in September 1658.

The third part of text deals with English law, which is part of one of two main systems – the Anglo-american legal system. The other system is called the continental legal system. This chapter gives us a value of information about sources of English law, common law, equity, the organisation of English judicature and precedents.

The closing chapter examines the Instrument of Government, the first written constitution in the English-speaking world. The Instrument of Government, drafted by Major-General John Lambert in 1653, established the English Protectorate. Executive power was vested in Lord Protector and the Council of State. This document made Oliver Cromwell Lord Protector for life. Under the terms of the Instrument of Government he was obliged to call the first Protectorate Parliament in September 1654. This Parliament got legislative power by the constitution and should consist of four hundred members from England and thirty each from Scotland and Ireland.

My thesis tries to spread awareness about the Protectorate, its first Lord Protector Oliver Cromwell and the Instrument of Government, the document that established this regime.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

A. Literatura

- česká

1. BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Právní dějiny evropských zemí a USA (stručný nástin)*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 235 s. ISBN 978-80-7380-273-8.
2. BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 271 s. ISBN 80-86898-28-8.
3. BARG, M. A. *Oliver Cromwell a jeho doba*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1957.
4. COWARD, Barry. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 2000. 215 s. ISBN 80-7260-033-8.
5. HROCH, Miroslav. *Oliver Cromwell*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1968. 240 s.
6. KNAPP, V. *Teorie práva*, 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1.
7. KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. *Dějiny angloamerického práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2007. 880 s. ISBN 978-80-7201-688-4.
8. MORGAN, Kenneth O., et al. *Dějiny Británie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 656 s. ISBN 978-80-7106-432-9.
9. NEILLANDS, Robin. *Války růží*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994. 192 s. ISBN 80-206-0457-X.
10. *Oxfordský slovník světových dějin*. Praha: Academia, 2005. 568 s. ISBN 80-200-1054-8.
11. POLIŠENSKÝ, Josef. *Dějiny Británie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1982. 323 s.
12. SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 1134 s. ISBN 978-7380-043-7.
13. ŠLAIS, Jiří. *Anglické zákonodárství za Cromwellova protektorátu*. Plzeň, 2002. 60 s. Diplomová práce. ZČU, Fakulta právnická, Katedra právních dějin.

- cizojazyčná

1. FRASER, Antonia. *Cromwell*. New York: GROVE PRESS, 1973. 774 s. ISBN 0-8021-3766-0.
2. GAUNT, P. *Oliver Cromwell*. 1.vyd. Blackwell Publishing. 1997. 272 s. ISBN 978-0-631-20480-0.

B. Internetové zdroje

1. Charles II of England. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 30.3.2002, last modified on 14.10.2011 [cit. 2011-10-15]. Dostupné z WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_II_of_England.
2. First Protectorate Parliament. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 26.4.2005, last modified on 17.10.2011 [cit. 2011-11-15]. Dostupné z WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/First_Protectorate_Parliament.
3. PLANT, David. *British Civil Wars and Commonwealth website* [online]. 2007 [cit. 2011-11-01]. The First Protectorate Parliament. Dostupné z WWW: <http://www.british-civil-wars.co.uk/glossary/instrument-government.htm>.